

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för kulturvetenskaper

I tider när det inte är strider

En diskursteoretisk analys av artikulationer av begreppet jämställdhet i delar av Västra
Götalandsregionen, med avstamp i CEMR-deklarationen.

Göteborgs Universitet

Institutionen för kulturvetenskaper

Genusvetenskap

Självständigt arbetet för masterexamen, 30 hp

Vårterminen 2014

Författare: Johanna Risberg

Handledare: Kajsa Widegren

Examinator: Lena Martinsson

Abstract

This master's thesis analyses the concept of equality between men and women in parts of Region Västra Götaland's area of operation. With critical policy analysis I analyse how the problem of inequality is represented in the European charter for equality of women and men in local life (CEMR) and the Region Västra Götaland's plan of action for the charter. Through interviews with people responsible for gender equality in different areas I analyse, with discourse theory, the ways in which the concept of gender equality is articulated in different areas of Region Västra Götaland, and what kind of politics these articulations enables.

In the analysis I show that a discursive struggle of how equality is to be defined can better be understood as a discursive negotiation. Equality between men and women is understood in several ways at the same time, as antidiscrimination and basic human rights, as balance between the sexes, and as an approach critical of norms and stereotypes. Within these negotiations certain understandings of gender are made possible or impossible. Men and women are seen as equals, at the same time as women are seen as a separate category that can offer specific experience and characteristics. Specific characteristics that are necessary to seize in the striving towards maximum social and economic growth.

*Uppsatsens titel "I tider när det inte är strider" är ett citat ur dikten "Striden" av Jenny Wrangborg, 2010.

Nyckelord: jämställdhet, jämställdhetsarbete, jämställdhetspolitik, CEMR-deklarationen, Västra Götalandsregionen

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
1.2 Forskningsfältsoversikt.....	3
1.3 Teoretiska utgångspunkter och metodologi.....	5
1.3.1 Paradoxer, moral och agonistisk demokrati – feministisk politisk teori.....	5
1.3.2 Diskurs som teori	7
1.3.3 Dekonstruktion som metod.....	9
1.3.4 Representationer, makt och kritisk policyanalys.....	9
1.4 Val och avgränsning av material.....	11
1.4.1 Vägen till orden. Metod- och teorival.....	14
2. Bakgrund.....	16
2.1 CEMR-deklarationen	16
2.2 Västra Götalandsregionen.....	18
2.2.1 Jämställdhetspolitik i Västra Götalandsregionen	18
2.2.2 Kulturpolitik och jämställdhet i Västra Götalandsregionen.....	20
2.2.3 Kommittén för rättighetsfrågor.....	20
2.2.4 Kulturnämnden	21
Kapitel 3 – 4. Analys	22
Introduktion.....	22
3.1 Att motverka och reproducera stereotyper.....	22
3.1.1 Att representera det sanna.....	25
3.1.2 Representera individ eller kollektiv?.....	26
3.2 Att utbilda bort problemet.....	32
3.3 Med närhet till människors vardag.....	34
3.3.1 Jämställdhet som medel för tillväxt.....	36
4. Talet om jämställdhet.....	38
4.1 Jämställdhet som antidiskriminering.....	40
4.1.1 Mänskliga rättigheter som en fråga om konsensus.....	45
4.2 Jämställdhet som jämn könsfördelning.....	46
4.2.1 Equality or quality?.....	49
4.3 Jämställdhet som normkritiskt förhållningssätt.....	53
5. Vad är problemet?	56
5.1 Diskursiv förhandling.....	56
5.2 Politik eller moral.....	58
Referenser.....	64
Bilaga 1: Informationsbrev till intervjupersoner.....	70

"In place of a struggle between 'right and left' we are faced with a struggle between
'right and wrong'" - *Chantal Mouffe*

"It's not about right. Not about wrong. It's about power"
- ur *Buffy the Vampire Slayer*

1. Inledning

Under 1970-talet var "Det personliga är politiskt" ett välkänt slagord inom den feministiska rörelsen. Slagordet myntades i USA under 1960-talet och var ett ifrågasättande av vad som ansågs höra och inte höra hemma på den politiska arenan. Kritiken riktades mot att politiken delades upp i dels vad som kallades det personliga och dels det offentliga (Wendt Höjer et al. 1996). Det som handlade om kvinnofrågor, om sådant som idag skulle kunna kategoriseras som jämställdhetsfrågor, föll enligt denna uppdelning inom den privata sfären, något som den offentliga politiken ansågs borde lämnas till den enskilde individen att bestämma över. Idag, år 2014 är jämställdhet sedan länge en politisk fråga. Jämställdhetsintegrering som strategi för de nationella jämställdhetspolitiska målen i Sverige fyller i år 20 år. Jämställdhet är nu en fråga som hittas i partiprogram på både höger- och vänsterkanter och som debatteras i såväl riksdag som medier. Frågor som tidigare ansågs höra privatlivet till, med föräldraledighet och fördelning av hemarbete som exempel, är idag nästan lika vanliga som frågor om välfärd och ekonomi. Just föräldraförsäkringen som politisk fråga är också ett resultat av ett uppbrytande av distinktionen mellan offentligt och personligt/privat. Vad som ligger i att en fråga är politisk är inte heller statiskt. Inom fältet jämställdhetsforskning finns det snarare en enighet om att jämställdhet som politisk fråga har avpolitiserats och omvandlas till administration, där maktperspektiv byts ut mot teknik och fokus läggs på mätbarhet och kvantitet. Det personliga har blivit administration. Eller kanske snarare: det politiska har blivit administration. Men frågan är vad som händer när administrationen och tekniken i policyer och styrdokument ska omvandlas till praktisk verksamhet? Är jämställdhet administration även i det dagliga arbetet i verksamheterna? I denna uppsats utgår jag från jämställdhet, som begrepp, och hur det talas om jämställdhet på olika nivåer i den politiska organisationen Västra Götalandsregionen, och inom två olika verksamheter knutna till organisationen.

Västra Götalandsregionen samlar så skilda verksamheter som scenkonst och sjukvård, folklivsmuseer och kollektivtrafik, där jämställdhet inom alla områden ska vara en grundpelare. Jämställdhet betraktas som en horisontell fråga, som ska genomsyra *allt*. Västra Götalandsregionen som politiskt styrd organisation driver jämställdhetsfrågan både på

politisk nivå och i sina verksamheter, som ska förverkliga politiken i sitt dagliga arbete. Ett av de sätt som jämställdhetsarbete organiseras genom är deklarationer och handlingsplaner. Inom dessa dokument läggs grunden för vilket arbete som ska bedrivas och strategiska verktyg arbetas fram.

Den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå är ett politisk dokument, framtagen av den europeiska intresseorganisationen CEMR. Men detta politiska dokument kan också på många sätt betraktas som just den administrationen och tekniken som jämställdhetsarbete kritiserar för att omvandlas till. Politiska grupper på både höger- och vänsterkanten runt om i Europa har enats kring dokumentet och undertecknat dess krav. Så också i Västra Götalandsregionen. Alla tycks vara överens om att jämställdhet är något bra, något eftersträvänsvärt, något vi alla vill ha. Men vad är denna jämställdhet som alla enas kring? Och vad händer med begreppet jämställdhet då det ska resa från de administrativa dokumenten till praktiskt verksamhet?

I denna uppsats följer jag talet om jämställdhet från CEMR:s deklaration för jämställdhet mellan kvinnor och män, genom Västra Götalandsregionens handlingsplan för deklarationen, vidare ut till Kulturnämndens tjänstemannakanslis formuleringar av jämställdhet inom sitt område, för att slutligen landa i två kulturverksamheter, som i sitt dagliga arbete ska konkretisera jämställdhet i sin verksamhet. Vad händer med begreppet på resan från deklaration till verksamhet?

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att med en diskursteoretisk analys och kritisk policyanalys undersöka de olika sätt begreppet jämställdhet artikuleras på i utvalda delar av Västra Götalandsregionen, samt vilken politik som möjliggörs och omöjliggörs genom dessa artikulationer.

- På vilka sätt representeras problemet med jämställdhet i materialet?
- Vilka föreställningar om kön representerar talet om jämställdhet?
- Vilken politik (o)möjliggörs genom talet om jämställdhet?

1.2 Forskningsfältsöversikt

Jag skriver in denna uppsats i fältet som rör jämställdhetsforskning, där även forskning om jämställdhetsintegrering ingår. Jämställdhetsintegrering är den strategi som sedan 20 år är gällande för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Strategin innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska integreras på samtliga nivåer i en verksamhet, från beslut till genomförande och uppföljning. Jämställdhet betraktas inom Västra Götalandsregionen som en horisontell fråga, som ska genomsyra all verksamhet och ingå i alla nivåer. Även då det i materialet inte alltid benämns explicit i termer av jämställdhetsintegrering ser jag det som relevant då själva innebörden av en horisontell fråga är att det ska integreras i all verksamhet, på alla nivåer.

Jämställdhetsforskning är ett fält som spänner över flera akademiska discipliner, främst statsvetenskap och genusvetenskap, men även exempelvis arbetsvetenskap och företagsekonomi. Statsvetenskaplig forskning om jämställdhetspolitik handlar ofta om jämställdhet som ett avpolitiserat område och inom svenskt jämställdhetsforskning är Malin Rönnblom ett viktigt namn i sammanhanget. Rönnblom studerar hur jämställdhetsbegreppet fylls med innehåll i olika former av jämställdhetspolitik och hur dessa konstruktioner kan förstås utifrån att samhället idag präglas av nyliberala former av styrningsmentalitet. Utgångspunkten för Rönnblom, likt många andra jämställdhetsforskare, är att jämställdhet ses som något som *görs* och att detta görande också har betydelse för hur kön görs. Förutom att studera ett antal nationella jämställdhetsintegreringssatsningar har Rönnblom också fokuserat på jämställdhet inom regionalpolitiken (2008a, 2008b) och är därmed högst relevant för denna studie. Begreppet Multi Level Governance är centralt i Rönnbloms forskning om jämställdhet och regionalpolitik. Begreppet hänvisar till en utveckling av styrning från en central till regional nivå, men framför allt hur politisk styrning sker på flera nivåer. Nationalstaten förlorar i denna aspekt status och den regionala nivån får ökad betydelse. Det är i regionerna och kommunerna den *verkliga* förändringen tros kunna genomföras. I denna form av styrning är också fler aktörer inbjudna att delta och man pratar därför om en nätverksstyrning. En effekt av politikens ändrade former är ett ökat fokus på målstyrning och mätbarhet. Resultatet blir ofta att arbetet anpassas för att fungera ihop med uppföljningen, arbetet måste vara mätbart. Jämställdhet blir då lätt en fråga som handlar om antal och statistik och Rönnblom kritiserar hur effekten blir att det är verktygen som utvärderas och inte arbetet i sig (2011). Denna utgångspunkt är central i min studie då en del av syftet är att

studera hur dessa effekter är synliga på samtliga nivåer i Västra Götalandsregionen. Är jämställdhet statistik och anpassat efter mätbarheten även i verksamheterna där den byråkratiska diskursen är mindre markant?

Även Eva Wittbom (2009) är kritisk till målstyrning som hon menar synliggör prestationen istället för effekter, just på grund av att det är enklare att mäta. Eva Wittboms företagsekonomiska avhandling *Att spränga normer* (2009) undersöker jämställdhetsintegrering på det hon benämner makro- och mikronivå. Den diskursiva förankringen som jämställdhetsintegrering har på en makronivå behöver studeras på en mikronivå för att synliggöra vad som görs i förhållande till vad som sägs, menar Wittbom. Makronivån är i Wittboms avhandling staten och mikronivån myndigheter som ska förverkliga mål om jämställdhet i sin verksamhet. Det kan jämföras med den politiska och tjänstemannanivå respektive verksamheterna i min studie. Wittboms slutsatser handlar i stora drag om att normer för verksamhetsstyrning står i ett motsatsförhållande till jämställdhetsmålen om maktfördelning. När mätbarhet hamnar i fokus mäts istället främst könsfördelningen. Då könsfördelningen betraktas som jämn och rapporteras betraktas målen som uppfyllda och huruvida maktfördelningen är jämställd eller ej osynliggörs.

Kritik som riktas mot jämställdhet som integrerad i en organisation handlar också om själva grunden i strategin, att jämställdhet ska *integreras* i all verksamhet, på samtliga nivåer. Det innebär i sin tur att jämställdhet ska bäras av *alla* inom en organisation eller företag, oberoende av kunskap och intresse. Ansvaret läggs på personer utan expertkunskap eller särskilt kompetens, eftersom det är ett arbete som ska utföras av samtliga medarbetare. Jämställdhetsarbetarna blir då coacher eller handledare för de övriga anställda, istället för att arbeta konkret med området (Mark 2007). Detta leder till att ansvar fördelas ut på en sådan stor yta att det vattnas ur och tappar sin styrka. Det som skulle vara allas ansvar riskerar istället att bli ingens ansvar (Wittbom 2009:46).

Forskning liknande denna uppsats teori och metodologi kan nämnas Ulrika Janssons avhandling *Den paradoxalt nödvändiga kvinnan* (2010) som undersöker hur kön konstrueras diskursivt inom talet om jämställdhet i organisationen Svenskt Näringslivs nyliberala marknadsekonomiska diskurs. Vad händer med kön och jämställdhet när den nyliberala diskursen möter politiska direktiv? Titeln hänvisar till synen på kvinnans och jämställdhetens roll som en paradoxalt nödvändig resurs i den marknadsekonomiska diskursen, samtidigt som kvinnan ses som problem av samma anledning. Kvinnor behöver inkluderas i egenskap som

kvinnor, eftersom marknaden behöver olika kompetenser och förmågor för att kunna expandera och skapa tillväxt, vilket inte utmanar maktordningar. Jämställdhet betraktas i Janssons empiri främst som en kvinnofråga, men också som något som rör *individer*. Det låga antalet kvinnor i ledande position och i näringslivet i stort ses som anledningen till ojämställdhet, samtidigt som *för* många kvinnor inte är önskvärt. Janssons lyfter de olika subjektspositioner som möjliggörs i den nyliberala marknadsekonomiska diskursen där jämställdhetspolitikens mål om lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter görs om till att passa in i en nyliberal tillväxtpolitik. Subjektspositionerna sammanfattas i *den nyliberala kvinnan*. Samtidigt som jämställdhet endast kan uppnås genom att människor betraktas som individer så används kategorin kvinnor för att beskriva ojämställdhet. De besitter särskilda egenskaper och förmågor som gör att de inte kan leva upp till marknaden och dess krav. Kvinnor blir både problematiska och avvikande.

1.3 Teoretiska utgångspunkter och metodologi

Var gränsen mellan tidigare forskning och teori går är inte alltid självklar. Jag inleder därför detta avsnitt med en beskrivning av feministisk politisk teori som kan betraktas som både teoretisk utgångspunkt och tidigare forskning. Avsnittet ovan ger en beskrivning av det forskningsfält som kallas jämställdhetsforskning som på många sätt berör feministisk politisk teori, men i följande stycke fokuseras den politiska teorin i högre grad.

1.3.1 Paradoxer, moral och agonistisk demokrati – feministisk politisk teori

I *Om det politiska* (2008) ifrågasätter Mouffe en postpolitisk liberal vision där konflikt har ersatts av en strävan efter konsensus. Mouffe gör en skillnad mellan 'politik' och 'det politiska', där 'politik', på en ontisk nivå, står för den uppsättning praktiker där ordning skapas och organiseras, medan 'det politiska' står för "ett fält präglad av makt, konflikt och antagonism" (a.a:17). I en antagonism ses politiska frågor som konflikter mellan kollektiva identiteter i en pluralistisk demokrati där tydliga alternativ står emot varandra. I liberalismen dominerar en rationalistisk och individualistisk grundsyn som står i rak motsats till tanken om kollektiva identiteters konflikter. Citatet som inleder denna uppsats lyfter en aspekt av Mouffes teorier som är viktigt för uppsatsens syfte. Istället för att se det politiska som något

som rör sig på en höger-vänster-skala så är en konsekvens av förnekandet av antagonism att det politiska istället rör sig på en 'rätt eller fel'-skala. Det politiska ersätts av moral. Även om jämställdhetspolitiken inte nödvändigtvis ständigt rör sig om en vänster-högers-skala så kan ett förnekande av konflikt inom fältet leda till att frågan formuleras i moraliska termer. Resultatet blir att den demokratiska-politiska offentliga sfären försvagas av brist på konflikt och debatt om alternativ till den hegemoniska ordningen (Mouffe 2003). Den moraliska aspekten hör enligt Mouffe till modellen *deliberativ demokrati* som blir mer och mer självklar i dagens politiska klimat. I den deliberativa demokratin är politiska frågor av moralisk natur och därmed möjliga att hantera rationellt. Att motsätta sig den politiska moralen är att placera in sig på den amoraliska, irrationella, fiendesidan av en rätt och fel-skala, man blir ett hot mot demokratin. Mouffe gör en viktig skillnad mellan antagonism och *agonism*. Där antagonismen blir en relation mellan vän och fiende, mellan ett "vi" och ett "de", är agonismen istället en kamp mellan motståndare, en slags "konfliktpräglad konsensus" som med Mouffes ord: "syftar till att åstadkomma en djupgående omvandling av de rådande maktförhållandena och etablera en ny hegemoni" (a.a:55). Politikens uppgift bör, enligt Mouffe, vara att omvandla antagonism till agonism. Meningsskillnader och konflikter måste vara en del av ett demokratiskt samhälle, men när politiken utagerar i moralens register är det inte möjligt för antagonismen att ta en agonistisk form. Avskaffandet av motståndarmodellen leder inte till en mer mogen och konsensuspräglad form av demokrati, som är dess avsikt, utan tvärtom: "[n]är opponenter definieras i moraliska snarare än politiska tecken kan de endast uppfattas som 'fiender', inte som 'motståndare'" (a.a:77)

Statsvetaren Maria Wendt Höjer (2002) menar att för att en fråga ska kunna betraktas som politiserad måste tre kriterier anses vara uppfyllda. Det första kriteriet handlar om att frågan över huvud taget måste artikuleras på den offentlig-politiska arenan och därmed göras förhandlingsbar. Förhandlingsbarheten är nödvändig men inte tillräcklig då det inte bara handlar om *var* frågan formuleras utan också om *hur*. Det andra kriteriet berör därför hur frågan måste formuleras i termer av konflikt och kollektivitet. Med kollektiv avses här 'gemensam', som motsats till enskild. Där politiska problem formuleras som olyckliga händelser som drabbar enskilda individer kan inte politiska handlingar i kollektiva termer föreslås, de blir illegitima. Konflikt, i termer av motsättningar eller skilda intressen mellan könen ses som det tredje kriteriet som måste anses som uppfyllt. Utan konfliktdimensionen skapas inte förutsättningar för politiska handlingar som avser förändra maktrelationen mellan

könen. Tillsammans med Cecilia Åse, beskriver Maria Wendt Höjer (1996) politikens yttersta paradox – att kvinnor har mindre makt för att de är kvinnor, samtidigt som kön inte erkänns som politiskt. Wendy Brown (2008) talar om paradoxen som bebor rättighetskontexten:

[...] i ju högre grad rättsregler specificeras som rättsliga garantier för kvinnor, desto sannolikare är det att de befäster vissa icke önskvärda förhållanden, eftersom definitioner av kvinnor betingas av vår underordnade ställning i den liberala rättslärans ahistoriska diskurs. Samtidigt är också motsatsen sann, om än av andra skäl. Ju mer könsneutral eller könsblind en specifik rättighet är, desto högre grad tenderar den att öka mäns privilegier och överskyla de behov som kvinnor har på grund av sin underordnade ställning (2008:77)

Den feministiska politiska teorins utgångspunkt är att kön har politisk betydelse och utmanar maktordningen genom att: ”ständigt lyfta fram kopplingen mellan kön och makt och genom att peka på individens falska könsneutralitet” (a.a:70). Så länge det i ”individen” göms en man kan inte politiken formuleras könsneutralt.

1.3.2 Diskurs som teori

Vår kunskap om världen skapas diskursivt genom de ord vi benämner den med. Men också genom de ord vi väljer att lämna utanför, det som vi *inte* pratar om. Språk och makt är centrala aspekter i en feministisk poststrukturalism som fungerar som teoretisk utgångspunkt i denna studie. Poststrukturalism är en kultur- och vetenskapskritik som ifrågasätter en syn på universellt givna sanningar som kan aväckas, avbildas eller reproduceras. Det som är möjligt att veta om omvärlden och oss själva kan bara komma *från* oss själva, formuleras genom den språkliga struktur vi lever i. Subjektet har en central roll inom poststrukturalistisk feministisk teori där det enskilda subjektet ses som skapad av diskursen, men också som skapare utav den. Genom att vara en del av skapandet och återskapandet av diskurser är det också möjligt för subjektet att göra motstånd mot dem och omkonstruera dem och besitter därmed ett *diskursivt agentskap*. (jmf. Lentz Taguchi).

Den amerikanske teoretikern Judith Butler har en central roll i poststrukturalistisk feminism. Enligt Butler formas kön inom den heterosexuella matrisen, där kroppar görs begripliga genom en diskursiv ordning som reglerar två binära köns kategorier som varandras motsatser. Denna binära modell av kön förutsätter också ett begär dem emellan (Butler 1990/2007). Genom denna heterosexuella matris definition av kvinnor och män följer en logik där likhetstecken ställs mellan feminin, kvinnlig, kvinna respektive maskulin, manlig, man (jmf. Rosenberg 2002). Denna ordning utgör normer som reglerar det socialt godtagbara

och ickegodkända. Butler talar också om *performativitet* där performativer kan ses som ”uttalanden som inte bara utför en handling, utan också ger den utförda handlingen bindande kraft. Om man kopplar diskursens makt att framkalla det som den benämner till frågan om performativitet, då blir det performativa en domän där makt agerar *som* diskurs” (Butler 2005:100). Språkbruket ses inom poststrukturalismen som ett socialt fenomen där *tecken* får betydelse genom att skiljas från varandra och sättas i relation till varandra på olika sätt (Winther Jørgensen et al. 2000). Betydelsen av tecken är föränderlig och kontextbunden, det som skapas och återskapas genom språket är i en ständig process av tillblivelse. I det klassiska verket *Hegemonin och den socialistiska strategin* (1985/2008)¹ beskriver teoretikerna Chantal Mouffe och Ernesto Laclau denna tillblivelse i form av *artikulation*, som reproducerar eller ifrågasätter diskurser genom att fixera betydelser och meningar. Tecken förstås inom diskursteori som *moment* och *element*. Moment är de tecken som med fixerad mening utgör en diskurs och element är de tecken som ännu ej tillskrivits en fixerad mening. Vidare har *nodalpunkter* en central roll. Nodalpunkter beskrivs som de privilegierade tecken som en diskurs organiseras runt och som tecken förstås genom. Mening fixeras genom att möjliggöra eller omöjliggöra betydelser, där de möjligheter som utesluts beskrivs som *diskursivt fält*. Diskurser konstitueras gentemot det diskursiva fältet, genom artikulation omvandlas element till moment, tecken ges mening och mångtydigheter reduceras.

När mening har fixerats till enskilda tecken är diskursen konstituerad, *tillslutning* har skett. Men en slutgiltig tillslutning kan aldrig ses som möjligt då de element som förskjuts till det diskursiva fältet alltid hotar med att destabilisera entydigheter. Det sker en *diskursiv kamp* mellan vilka diskurser som ska dominera och vilka meningar som ska tillskrivas olika tecken. Varje social praktik är en artikulation, där mening fixeras eller upplöses. Det sociala är artikulation. I uppsatsens material framträder olika sätt att artikulera jämställdhet, där betydelser fixeras och diskurs etableras. Inom diskursen fixeras andra meningar, så som manligt och kvinnligt. Genom andra sätt att artikulera jämställdhet får manligt och kvinnligt andra betydelser. Med en diskursteoretisk analys är det intressant och centralt att studera vad som kan och inte kan sägas inom diskursen. När jämställdhet fixeras som en självklarhet inom en diskurs skiljs andra förståelser ut som omöjliga. Att dekonstruera dessa självklara och omöjliga förståelser är en del av diskursteorins fokus.

1 Jag använder mig här av den andra upplagans svenska översättning. Ursprungstexten publicerades 1985 och den andra upplagan publicerades 2001, med ett nytt förord författat av Laclau och Mouffe.

1.3.3 Dekonstruktion som metod

Två nyckelbegrepp inom den diskursteori som Laclau och Mouffe arbetat fram är *hegemoni* och *dekonstruktion*. Begreppet hegemoni hämtar de från Antonio Gramsci, som en post-marxistisk beskrivning av den marxistiska *överbyggnaden* som tvådelad: stat och civilsamhälle. Dessa svarar mot olika funktioner av makt: dominans och hegemoni. Hegemoni förstods av Gramsci som ”det samtycke som först måste etableras inom det civila samhället och som därigenom ger en bestämd klass ett ideologiskt och kulturellt ledarskap” (2008:10). Laclau och Mouffe utvecklar begreppet vidare, genom att bryta ner den objektivism och essentialism de såg framträda i Gramscis analys av ekonomin som det som delar in människor i klasser (jmf. Winther Jørgensen et al. 2000:39f). I essän ”Hegemoni, makt och kulturens politiska dimension” (2007) skriver Mouffe om hur en av *Hegemonin och den socialistiska strategins* huvudteser är ”att social objektivitet konstitueras genom maktutövning, det vill säga att social objektivitet alltid har en politisk dimension. Denna konvergenspunkt – eller snarare ömsesidiga kollaps – mellan objektivitet och makt är just vad vi kallade ”hegemoni” [...] Makt kan inte förstås som en extern relation som äger rum mellan redan konstituerade identiteter utan istället som ett konstituerande av identiteterna själva” (2007:23). Dekonstruktion hämtar de från Derrida och avser visa hegemonins kontingens. Kontingent innebär här att elementens betydelse kan vara en annan, den *är*; men är inte nödvändig. Inom en hegemonisk diskurs är mening fixerad, självklar och naturlig och en dekonstruktion monterar ned denna självklarhet och visar att andra betydelser är möjliga.

1.3.4 Representationer, makt och kritisk policyanalys

I en konstruktivistisk vetenskapssyn är representationer meningsskapande praktiker i ett språk, där språket i sig ses som meningsskapande. Ord och föremål besitter inte en fixerad mening utan mening skapas genom språket i ett representationssystem som skapar förståelse. I *Representation - Cultural Representation and Signifying Practices* (1997a) förklarar Stuart Hall representationssystemet som ett system av språk och symboler som fungerar som referens- och tolkningsramar.

In part, we give things meaning by how we *represent* them- the words we use about them, the stories we tell about them, the images of them we produce, the emotions we associate with them, the way we classify and conceptualize them, the values we place on them. (a.a:3).

I policytexter blir problemformuleringar representationer av ett sätt att förstå världen och ordningen. Dessa representationer är också en del av skapandet av förståelsen av världen och skapare av ordningen. De möjliggör och omöjliggör vissa sätt att förstå och tala om 'problem' och dess lösningar. I en diskursiv förståelse av representationer ligger fokus på att förstå och analysera vilka effekter och konsekvenser representationer har och får. När, till exempel, kvinnor representeras på ett ensidigt sätt i en policytext fixeras ensidiga tolkningar av representationen, vilka möjliggör och omöjliggör vissa subjekt och identiteter. Skillnad skapas mellan det som ses som normalt och det som blir det onormala. Normer konstitueras och görs till självklara och förgivettagna. Diskurs och makt har en viktig roll inom denna syn på representationer vilket Stuart Hall (1997b) beskriver genom teorier utvecklade av Michel Foucault: Att analysera representationer genom en diskursiv ansats är att se representationerna som historisk specifika och föränderliga, med diskursiva effekter och konsekvenser som inte bara skapar mening utan också kunskap och hur denna kunskap diskursivt är sammanlänkad med makt. Mening och kunskap ses som konstituerade inom diskursen, representationer får mening och blir begripliga för oss inom och genom diskursen. Utanför diskursen är de inte möjliga att förstå, då mening ej har tillskrivits dem. Likt diskursteorins begrepp kring tecken blir representationer artikulerade och tilldelade mening inom specifika diskurser. Diskursen fixerar mening till representationer. Vilken mening som fixeras och tillskrivs representationer hör samman med makt. "Knowledge linked to power, not only assumes the authority of 'the truth' but has the power to make itself true (Hall 1997b:49)

De policytexter som ingår i materialet i denna uppsats kan inte bara ses som skapade i vår samtid utan också som diskursiva medskapare av samtiden. Carol Bacchi, australisk statsvetare, vars verk spänner över flera aspekter av jämställdhetspolitik och jämställdhetsintegrering, används flitigt såväl i studentuppsatser som akademiska artiklar som rör jämställdhetspolitik. En kritisk policyanalys är att läsa policytexten i sitt sammanhang och undersöka hur texten är en del av skapande och återskapande av diskursiv makt. Bacchi förknippas ofta med kritisk policyanalys och främst den av henne namngivna teorin och metoden *What's the problem represented to be? approach*, eller från och med nu: *Vad är problemet?-ansatsen*. Ansatsen kan ses både som en konkret analysmetod - med ett antal frågor att ställa till ett material - och som en teori som bygger på en poststrukturalistisk diskursanalys. Vad är problemet?-ansatsen ser en policy som en kulturell produkt som säger

något om diskursen och dess sätt att tolka världen, och som också är en del av skapandet av diskursen och de sätt som världen är möjlig att tolkas. Kärnan i ansatsen ligger i att bryta ner vad det är som anses vara ett 'problem' i en specifik policy och därmed i en specifik kontext, vilka antaganden och föreställningar som ligger till grund för problemrepresentationen och hur problemrepresentationen har kommit till. Vidare avser också ansatsen kritiskt granska vad som lämnas oprobatiskt, vad som tystas ner i problemrepresentationen och vilka konsekvenser problemrepresentationen får. Genom att formulera lösningar skapas problem som specifika åtgärder avser lösa, policytexter har därför en aktiv roll i *skapandet* av problemförståelser. Policyn är medskapare av diskursen som skapar policyn. Genom ansatsen ifrågasätts förgivettagna antaganden genom att problematisera de problemrepresentationer som finns under ytan (Bacchi 2009:xv). Problem tar form genom att *benämnas* som problem och en viktig aspekt i kritisk policyanalys är att dessa 'problematiseringar' spelar en central roll i styrprocesser.

The goal of a 'what's the problem represented to be? approach' to policy is to problematise (interrogate) the problematisations in selected government policies, through scrutinising the premises and effects of the problem representations these problematisations contain" (Bacchi 2009:xvi).

Själva processen för problemformuleringar och den inverkan problemen får i politiken, i forskningen, i den praktiska tillämpningen, utgör en viktig del i analysen. De antaganden som formuleras genom policylösningar är förbundna med en problematiserande process, snarare än lyhörda för objektiva samhällsproblem och spelar därmed en avgörande roll för dess effekter (Beasley & Bletas 2012).

1.4 Val och avgränsning av material

Att skriva en uppsats och ett examensarbete är på många sätt ett personligt projekt. För min del har det haft betydelse i val av ämne, material och avgränsning. Valet av Västra Götalandsregionen och avgränsningen till kulturområdet är ett personligt val då jag inom ramen för min kandidatexamen i kulturstudier praktiserade hösten 2011 på Västra Götalandsregionens Kultursekretariat. Jag har därmed en förförståelse kring vilket arbete de utför. Som en del av den genusvetenskapliga masterutbildning som denna uppsats ingår i praktiserade jag 2013 på Västra Götalandsregionens kulturförvaltning Kultur i Väst. Att välja detta område är dels ett val av eget intresse men också en vilja av att knyta samman hela min studietid i ett avslutande examensarbete, där kunskaper och erfarenheter kan samverka och

utvecklas. Kulturområdet har länge intresserat mig då det ett område som inte räds för att utmana normer, provocera och ligga i framkant i samhällskritiken. Det är samtidigt en plats där stereotyper och normer skapas och reproduceras. Att ta sig an den dubbelheten är inte oproblematiskt. Inte minst inom den så kallade finkulturen som har en lång historia av mansdominans och som ofta följer en västerländsk norm och verklighetsbeskrivning. Genretraditioner ses som viktiga, men samtidigt problematiska och en fråga om konstnärlig kvalitet ställs ofta emot en fråga om jämställdhet. Kulturområdet är också en av de aspekter som jag anser gör Västra Götalandsregionen intressant, då ansvaret sträcker sig bortom den klassiska landstingsorganisationen. Regioner har också ett ansvar för regional utveckling där kulturen inom Västra Götalandsregionen lyfts fram som viktigt.

Policytexter har en betydande roll i skapandet av förståelse av problem som politiken har som uppgift att 'lösa'. Policytexten i denna uppsats utgör CEMR-deklarationen och Västra Götalandsregionens handlingsplan för deklarationen. Formerna för jämställdhetsarbetet har och kommer fortsätta att förändras över tidens gång och att förhålla mig till något så konkret som deklarationen och dess handlingsplan placerar in uppsatsen i en tid och kontext. Att valet av policytext föll på CEMR-deklarationen beror också på en personlig känsla av ett dokumentet som fungerar som alibi för jämställdhetsarbete. En kartläggning från Feministiskt Initiativ (2012) menar att undertecknande av CEMR-deklarationen var ett kriterium för att få ansöka om pengar från regeringens satsning Program för hållbar jämställdhet, som SKL drev arbetet med. När deklarationen väl var undertecknad var det ingen garanti för att ett arbete utifrån dess krav genomfördes. Enligt Feministiskt initiativs kartläggning har 70 kommuner undertecknat deklarationen, av 34 svarande angav 22 kommuner att de inte tagit fram någon handlingsplan, varav 15 av dessa undertecknade deklarationen någon gång under 2006-2009. Genom att underteckna deklarationen förbinder man sig att ta fram en handlingsplan inom två år. Att det i Västra Götalandsregionen tog längre tid än så beror på att den person som till en början ansvarade för arbetet plötsligt gick bort och arbetet stannade upp.²

Det hade varit ett möjligt alternativ att fokusera texterna i sig för att analysera de diskurser som de är skapade i och skapare av, men inom diskursanalysen intresserar jag mig också för hur texterna tolkas i verksamheters praktiska arbete. Personer som arbetar inom en organisation i Västra Götalandsregionens storlek har en stor mängd styrdokument att förhålla sig till i sitt arbete och ju längre ifrån själva deklarationen verksamheten ligger desto mindre

2 Enligt intervju med Rättighetskommitténs MR-strateg.

närvarande är den i arbetet. Därför har jag i intervjuer med verksamheterna lagt ett mindre fokus på deklarationen och handlingsplanen, då mitt syfte inte är att granska huruvida verksamheterna känner till och arbetar med deklarationen, utan på vilka sätt jämställdhetsarbete förstås. En drivkraft i min studie är den politiska nivån och jämställdhet som politisk fråga. Det hade därför varit både intressant och rimligt att inkludera den politiska nivån i uppsatsens avgränsning. Men under tiden då denna uppsats skrivs pågår en dubbel valrörelse, med både val till riksdagen och Europaparlamentet och jag valde därför bort alternativet att intervjua politiker. Tjänstemannanivån ser jag som tillräckligt även för den politiska aspekten, då det är tjänstemännens uppgift att tolka och implementera politiska beslut. Politikområde innefattar inte enbart politiker utan också i allra högsta grad de policydokument som tas fram på tjänstemannanivå, vilket blir intressant att studera i en diskurs där politik ses som administration.

Huvudmaterialet i denna studie utgör CEMR-deklarationen, Västra Götalandsregionens handlingsplan för deklarationen samt intervjuer med personal inom olika nivåer i regionen: en MR-strateg på Rättighetskommitténs kansli, två personer från kulturnämndens tjänstemannakansli: en utredare samt en tjänsteman som arbetar med de långsiktiga uppdragen. MR-strategen valdes ut som den person som ansvarar för CEMR-deklarationen och regionens handlingsplan, kulturtjänstemannen som ansvarig för de långsiktiga uppdragsbeskrivningarna och utredaren som ansvarig för bland annat jämställdhet inom kulturområdet i stort. Två verksamheter valdes ut från kulturnämndens långsiktiga uppdrag, som utgör en viktig bas för den kulturpolitik som regionen driver. De två verksamheterna valdes ut från två skilda områden, scenkonst och museum, för att få med en del av den bredd som utgör regionens kulturområde. I verksamheterna intervjuades tre personer. Inom scenkonstområdet intervjuades två personer som på olika sätt arbetar med jämställdhetsfrågor (HR-frågor och marknadsföring) och inom museiområdet intervjuades en person ansvarig för ett pågående pilotprojekt med avsikt att integrera ”mänskliga rättigheter” i verksamheten. Intervjupersonerna valdes ut genom att jag kontaktade verksamheten och efterfrågade personer som ansvarade för jämställdhetsarbete. Därmed var det upp till verksamheterna själva att tolka jämställdhetsarbete och förmedla mig vidare till de personer de såg som relevanta för uppdraget. Intervjuerna pågick i cirka en timma vardera, bandades och transkriberades sedan i sin helhet. De citat som används i texten är omformulerade för att passa ett skriftspråk. I kontakten med intervjupersonerna och i hanteringen av

intervjumaterialet har jag följt Vetenskapsrådets etiska principer för humanistisk forskning där information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande fungerar som riktlinjer och krav. Intervjupersonerna fick i ett tidigt skede information om studiens syfte och att ens deltagande när om helst kan avbrytas (se bilaga 1). Intervjupersonernas namn är avidentifierade och de verksamheter som ingår benämns som det område de ingår inom (Scenkonst, museum). Intervjupersonerna erbjöds att i efterhand få granska citat innan eventuell publicering. Det var dock ingen som begärde att få granska sina citat och jag själv gör bedömningen om att de citat som valts ut inte kan skada någon person eller dennes yrkesposition. I texten jag har valt att kalla intervjupersonerna efter yrkesposition och verksamhet: MR-strategen, Utredaren, Kulturtjänstemannen, Museiverksamhet, Scenkonst HR och Scenkonst M, där "M" står för "marknadsföring".

1.4.1 Vägen till orden. Metod- och teorival.

Diskurser spänner över text, tal och praktiskt handlande. Med min kulturstudiebakgrund ligger kulturanalysen, Cultural Studies och etnografin mig varmt om hjärtat. Det ger sig uttryck i den här uppsatsen främst genom det diskursanalytiska perspektivet. Inom kulturstudier är diskursbegreppet centralt, där studier ofta behandlar kampen om hur verkligheten ska definieras, hur ideologiska konstruktioner genomsyrar vardagslivet och hur representationer, texter och politik spelar roll i dessa konstruktioner och formar vårt tänkande och handlande (Ehn, Löfgren 2001). Den etnografiska aspekten tar sig uttryck främst i den delen av materialet som är insamlad genom intervjuer. I en kvalitativ intervju är syftet att förstå sitt ämne från den intervjuades eget perspektiv, eller *livsvärld*, för att använda psykologen Steinar Kvaless ord. I *Den kvalitativa forskningsintervjun* (1997) beskriver han hur syftet med livsvärld som förståelseform för kvalitativ intervju är att beskriva och förstå de centrala teman som den intervjuade upplever och förhåller sig till (a.a:34). I det här fallet rör det begreppet jämställdhet, hur intervjupersonerna förhåller sig till och förstår jämställdhet utifrån sitt eget arbete och de diskurser de verkar inom. En annan aspekt av den kvalitativa intervjun, enligt Kvale, är *mångtydighet* och *förutsättningsmedvetande*. Den senare berör hur den som intervjuar ska fokusera nyfikenhet och lyhördhet för vad som sägs och lämnas osagt. På förhand formulerade frågor bör med denna aspekt undvikas, men då jag är ovan vid intervjusituationen förberedde jag öppna frågeställningar ordnade efter teman aktuella för den specifika verksamheten. Här kommer också *mångtydighet* in. Den intervjuade kan under

samtalet ge mångtydiga eller motsägelsefulla uttalande, som jag som forskare måste bedöma om de beror på brist i kommunikationen oss emellan eller reella motsägelser. Motsägelser och mångtydighet har en viktig roll i diskursanalys och det är av stor vikt att inte basera en analys på bristande kommunikation. Att genomföra kvalitativa intervjuer är ingen enkel uppgift. Det ligger en stor press och oro inför att kvaliteten på materialet ska påverkas av felformulerade frågor. I rollen av forskare vill jag skapa förtroende och vara trevlig, samtidigt som jag kan behöva ställa besvärliga frågor. Ytterligare en aspekt är pressen av att vilja framstå som kompetent och professionell då det kan vara så att jag intervjuar potentiella framtida kollegor.

Intervjupersonerna i denna studie ingår samtliga i den organisation som är Västra Götalandsregionen, men de befinner sig i olika typer av diskurser där olika typer av praktiker möjliggörs. Samtidigt som intervjupersonerna kan ses som representanter för sin verksamhet och det arbete de utför så är det problematiskt att se på den kunskap som framträder i texten som en ren representation av den livsvärld som lyfts fram. Det är genom mina ”glasögon” intervjupersonens livsvärld beskrivs och förstås och genom intervjupersonens glasögon förstås de centrala teman som intervjupersonen förstår och beskriver sin livsvärld genom.

Inom den genusvetenskapliga traditionen ses självreflexivitet som en viktig del av forskningen. Det handlar både om att vara medveten om och förhålla sig kritiskt till den vetenskapliga diskursen och sin egna roll i forskningen, och till sitt ämne. Donna Haraways (1991/2008) begrepp *situerad kunskap* beskriver hur vetenskapsproduktion förstås som lokaliserad. Haraway kritiserar det hon kallar ”gudstricket”, som i en positivistisk vetenskapssyn placeras ovanför och utanför det som studeras och antar en objektiv syn på sanningar (jmf. Lykke 2009:20f). Gudstricket är en illusion. All kunskap är producerad i situationer, i kontexter och genom en forskare. Men kunskapen är inte heller relativ. Relativism och totalitet är inte varandras motsatser, utan olika sidor av samma mynt, de är båda gudstrick som utlovar seenden från ingenstans och överallt (Haraway 1991/2008:235).

På ett personligt plan rör sig valet av ämne, och till viss del också teori och metod, om en frustration. En frustration över hur jämställdhetsarbetet på många sätt och inom många olika kontexter osynliggör och förintar maktperspektivet, vilket uppsatsens andra inledande citat lyfter. Det handlar om makt och om maktrelationer. Det handlar också om en frustration gentemot fältet jämställdhetspolitik och -forskning där jämställdhet blir en fråga som rör kvinnor och män och relationen dem emellan. Ulrika Dahl skriver, som också citeras av Rönnblom (2011): ”I jämställdhetsdiskursen görs heterosexualiteten problematisk men

självklar, naturlig men korrigerbar” (Dahl 2005:49). Att fokusera på jämställdhet som en relation mellan kvinnor och män blir att rekonstruera positionerna och relationen dem emellan. Om jämställdhetsarbete är ett arbete *inom* den heterosexuella matrisen blir det svårt, om kanske omöjligt, att bryta sig ur den (jmf. a.a 2005:56f). I en intersektionell kritik mot jämställdhetsarbete betonas hur detta fokus på relationen mellan män och kvinnor osynliggör andra faktorer. Kritiken gäller också forskning. Att analysera jämställdhetsbegreppet och hur kön görs i jämställdhetsdiskursen marginaliserar andra skillnadsprocesser (jmf. Martinsson 2005). Jag skriver in mig i ett fält som skaver. Det rör sig också om en frustration inför framtiden, då jag själv kanske kommer ha en yrkesposition liknande de intervjupersoner som ingår i denna uppsats. Hur förhåller man sig som jämställdhetsarbetare till den administrativa diskursen där maktperspektivet kanske *måste* träda åt sidan för att ett handlingsutrymme ska kunna möjliggöras? Därmed har jag i uppsatsen egna kunskapsmål. Jag vill förstå dessa processer och mekanismer så jag lättare kan hantera dem i framtiden. Att förändra var det som drev mig till utbildningen från första början, hur ska jag kunna förändra om jag blir en del av det jag vill ändra på? Detta har givetvis påverkat min roll under intervjuerna då jag många gånger både medvetet och omedvetet sett mig själv i den position som intervjupersonen har. Därför blir också frustrationen närvarande i min text, den läcker och färgar orden. Men nyfikenheten och den genuina viljan av att försöka förstå driver den också framåt.

2. Bakgrund

I denna del ges en bakgrundsbeskrivning till CEMR, CEMR-deklarationen och Västra Götalandsregionen. Kapitlet avser att ge en grundläggande beskrivning av den kontext som materialet kommer ifrån och verkar inom för att ge läsaren en förståelse av materialets sammanhang.

2.1 CEMR-deklarationen

The Council of European Municipalities and Regions (CEMR) är en samarbetsorganisation för nationella kommun- och regionförbund i Europa, så som svenska Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Organisationen grundades 1951 och samlar i dag förbund från 41 europeiska länder. CEMR:s syfte är att främja ett enat, fredligt och demokratiskt Europa grundat i lokalt självstyre, med respekt för subsidiaritetsprincipen³ och medborgarnas

3 Subsidiaritetsprincipen, eller närhetsprincipen, används av Europeiska Unionen och innebär kort att beslut

delaktighet. Deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå, eller kort CEMR-deklarationen, är framtagen av enheten *Equality of women and men in local life* som ingår i ett av organisationens fem temaområden: *Democracy, citizenship and enlargement*.⁴

CEMR-deklarationen lanserades 2006 och är framtagen av CEMR i samarbete med ett antal kommunförbund och liknande runt om i Europa. Deklarationen har enligt sin inledning hämtat inspiration från bland annat FN:s kvinnokonvention från 1979, FN:s Beijingdeklaration och åtgärdsplattform från 1995 och IULA:s (Internationella kommunförbundets) världsdeklaration om kvinnor i kommunal och regional förvaltning, antagen 1998. Deklarationen beskrivs som ett verktyg och instrument som ska uppmuntra lokala och regionala styren att ta ett offentligt ställningstagande för jämställdhet och att implementera deklarationens principer i politiken och i verksamheter.

Deklarationen är uppbyggd i tre olika delar och inleds med en text som kan beskrivas som en bakgrund till deklarationen och dess syfte. Del I *Principer* presenterar de värden som kommunen eller regionen i och med undertecknande ser som grundläggande för sitt agerande:

1. Jämställdhet är en grundläggande rättighet
2. För att jämställdhet ska garanteras måste flerfaldig diskriminering och andra missgynnanden bekämpas
3. Ett representativt deltagande av kvinnor och män i beslutsprocessen är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle
4. Att avskaffa stereotypa uppfattningar om kön är avgörande för att uppnå jämställdhet.
5. Jämställdhetsintegrering av alla kommunens/regionens verksamheter är nödvändiga för att främja jämställdhet.
6. Att handlingsplaner och program har tillräcklig finansiering är nödvändigt för att jämställdhetsarbetet ska nå framgång.

I del II *Genomförande av deklarationen och åtaganden enligt denna* förklaras de åtaganden som undertecknaren förbinder sig att vidta och i del III hittas deklarationens 30 artiklar samlade under rubrikerna Demokratiskt ansvar, Den politiska rollen, Allmän ram för

ska fattas på lägsta effektiva nivå. Principen kan delvis beskrivas som att besluten ska fattas där den huvudsakliga kompetensen ligger och där beslutets konsekvenser blir märkbara. (ne.se, eu-upplysningen.se)

4 De andra fyra temaområdena är: Resource efficiency and environment; Partnership, cooperation and world affairs; Economic, social and territorial cohesion och Local and regional governments as employers and service providers. (ccre.org/en/article/introducing_cemr)

jämställdhet, Arbetsgivarrollen, Upphandling av varor och tjänster, Rollen som tjänsteleverantör, Planering för hållbar utveckling och Vänortssamarbete och internationellt samarbete. Principerna presenterade i del I utgör grunden för artiklarna i deklarationen. Den version av CEMR-deklarationen jag använder i min analys är översatta till svenska av SKL. Undertecknande av deklarationen är ett resultat av ett politiskt beslut och trots att kommunen eller regionen i och med detta förbinder sig att genomföra deklarationen och dess åtaganden finns ingen instans som kontrollerar eller utfärdar repressalier om deklarationen inte efterlevs.

2.2 Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionen (VGR) bildades 1999 då landstinget Skaraborg, landstinget i Älvsborg, Bohuslandstinget, sjukvården, delar av kulturen i Göteborgs Stad samt delar av länsstyrelsens utvecklingsenheter slogs samman. VGR är en politiskt styrd organisation som omfattar regionfullmäktige, nämnder, styrelser, kommittéer, utskott och beredningar. Högsta beslutande organ är regionfullmäktige där de 149 ledamöterna väljs vid de allmänna valen vart fjärde år. Västra Götalandsregionen använder en beställar- och utförarmodell vilket innebär att regionen genom sin beställarfunktion finansierar utförare som förverkligar regionens mål och visioner. Västra Götalandsregionen genom regionfullmäktige står som ägare. En stor funktion inom Västra Götalandsregionen är såklart sjukvården, med tolv hälso- och sjukvårdsnämnder, men sedan ombildningen till region har ansvaret breddats. Regionen beskriver sin uppgift som tredelad: sjukvård, tillväxt och utveckling (där kultur, miljö och regionutveckling ingår) och kollektivtrafik. Utöver hälso- och sjukvårdsnämnderna finns också kollektivtrafiksnämnden, regionutvecklingsnämnden, kulturnämnden och miljönämnden. Under mandatperioden gällande för denna uppsats styr Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet tillsammans i minoritet med 73 av de 149 mandaten (vgregion.se).

2.2.1 Jämställdhetspolitik i Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionen har ett antal regionövergripande styrdokument, policyer och visioner där ett flertal behandlar jämlikhet, jämställdhet och/eller mångfald. Vision Västra Götaland *Det goda livet* utgör den övergripande ramen för ett mellan kommuner och region; näringsliv och organisationer; universitet och högskolors gemensamma utvecklingsarbete i territoriet Västra Götaland. Visionen innehåller fyra generella perspektiv som ska genomsyra allt: den gemensamma regionen, jämställdhet, integration och internationalisering, dessa

beskrivs som horisontella perspektiv. De inslag som i visionen för jämställdhet beskrivs som viktiga är en jämställd maktstruktur i näringsliv, offentlig sektor och politik, att den könssuppledelade arbetsmarknaden och könstraditionella yrkes- och utbildningsval ska vara brutna, att kvinnor och män har lika lön för lika och likvärdigt arbete, att hälsan är lika god hos kvinnor och män och en region utan mäns våld mot kvinnor och där kvinnor inte är utsatta. Denna vision ska ligga som grund i arbetet med att ta fram strategier, mål och åtgärder.

Budgeten är ett annat viktigt dokument som samtliga instanser ska förhålla sig till i sitt arbete. I budget för 2014 tas jämställdhet upp och förklaras i det inledande kapitlet under rubriken ”gemensamma värderingar och förhållningssätt”:

Jämställdhetsarbetet börjar med att uppmärksamma kvinnors och mäns olika villkor. När könsskillnader synliggörs skapas kunskap om faktiska förhållanden. Könssuppledelad statistik lägger grunden för att utveckla verksamheterna efter både kvinnors och mäns behov. Omotiverade skillnader måste analyseras och åtgärdas. Det är allas ansvar att förändra arbetssätt och metoder som inte är könsneutrala. Medvetenhet om hur traditionella strukturer och normer styr det dagliga arbetet måste öka för att jämställdhetsperspektivet ska få genomslag inom alla områden. Västra Götalandsregionens resurser ska fördelas och organiseras utifrån båda könen behov. (Budget 2014 s.9)

Budgeten tar också upp att jämställdhetsarbete kräver kunskap som ska omsättas i handling och ett särskild uppmärksamhet ska därför riktas mot jämställdhetsarbete i planering, uppföljning och utvärdering. Ett jämställdhetsintegrerat arbetssätt i budget och styrning anges som redskap för ett effektivt användande av gemensamma resurser (s. 13). Västra Götalandsregionen strävar, enligt budgetkapitlet för ekonomiska förutsättningar, efter att integrera jämställdhetsarbetet i varje beslutsfråga och betonar att det inte ska vara ett ämne på sidan av utan ska integreras i de dagliga rutinerna och samtliga nämnder och styrelser får i uppdrag att jämställdhetsintegrera sina budgetar.

Jämställdhetsintegrering är också den övergripande strategin för jämställdhetspolitiken i Sverige sedan 1994. Kompletterat med särskilda åtgärder är det också den sittande regeringens huvudsakliga strategi för att uppnå det nationella jämställdhetspolitiska målet och delmålen. Jämställdhetsintegrering innebär att integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla led av beslutsprocessen och inom samtliga nivåer och i alla steg av processen. Från idé till genomförande och utvärdering. Den beskrivning av jämställdhetsintegrering som används i CEMR-deklarationen definierades av FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) 1997:

[Jämställdhetsintegrering är] en process för att bedöma konsekvenserna för kvinnor och män av planerade åtgärder, däribland lagstiftning, politik eller program, på alla plan. Det är en strategi för att göra såväl kvinnors som mäns synpunkter och upplevelser till en integrerad del av utformning, genomförande, övervakning och utvärdering av politik och program inom alla politiska, ekonomiska och sociala områden, så att kvinnor och män gagnas i samma utsträckning och så att ojämställdheten inte blir bestående. Det yttersta målet för jämställdhetsintegrering är att uppnå jämställdhet (CEMR-deklarationen s. 8)

2.2.2 Kulturpolitik och jämställdhet i Västra Götalandsregionen

En mötesplats i världen – Västra Götalandsregionens kulturstrategi – är det dokument som ska fungera som fundament för regionens kulturpolitik. Strategin beskrivs som toppen av en pyramid som kulturplan, årsbudget, uppdrag, riktlinjer och utvecklingsprojekt ska förhålla sig till. Strategin pekar ut de bärande fundamenten för regionens kulturpolitik som Demokratisk öppenhet, Konstnärlig kvalitet, Social relevans, Ekonomisk potential och Regional profilering. Demokratisk öppenhet handlar i strategin om att bidra till att skapa rättvisa förutsättningar för alla – oavsett ålder, kön, etnisk bakgrund, samhällsklass, sexuell läggning, könsöverskridande identiteter, funktionsförmåga eller religiös övertygelse – att delta i kulturlivet. Västra Götalandsregionen vill verka för ett vidgat deltagande i regionens kulturpolitik. Vidgat deltagande är också en de fem strategiska områden som pekas ut. Genom samverkan inom flera olika områden ska regionens kulturpolitik motverka aktivt och långsiktigt de diskrimineringsgrunder, men också geografiska avstånd, som hindrar eller försvårar deltagande i regionens kulturliv. Ett vidgat deltagande handlar också om att verka för kulturliv som präglas av jämställdhet och interkulturell dialog.

2.2.3 Kommittén för rättighetsfrågor

Västra Götalandsregionens handlingsplan för CEMR-deklarationen har tagits fram av Kommittén för rättighetsfrågor, som också ansvarar för uppföljning av arbetet. Kommittéen inrättades 2011 för att ersätta den tidigare handikappskommittén och bredda syftet till att omfatta mänskliga rättigheter i stort. Den politiska kommittén består av nio ledamöter och fem ersättare och på kommitténs tjänstemannakansli arbetar ett antal MR-strateger och utredare. Kommittén är knuten till regionstyrelsen och ska i enlighet med sitt reglemente arbeta utifrån ett helhetsperspektiv för att främja alla människors möjligheter att delta i samhället på lika villkor (§ 3). Detta bland annat genom att stödja, driva och ta initiativ i arbetet att skapa förutsättningar för att i regionens verksamheter förverkliga mänskliga

rättigheter (§ 4a). Kommittén ska verka för uppmärksamhet på särskilt utsatta grupper (§ 4d) och vara pådrivande i arbetet för att förhindra diskriminering som har samband med kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder (§ 4f). Kommittén ska i sitt arbete också lyfta fram fördelarna för den enskilda människan och organisationen med ett rättighetsbaserat arbetssätt samt särskilt uppmuntra de mänskliga rättigheter som förutsättning för en demokratisk samhällsutveckling (§4 c).

2.2.4 Kulturnämnden

Kulturnämnden ansvarar för kultur och kulturutveckling i Västra Götaland. Nämnden bedriver ett strategisk utvecklingsarbete inom kulturområdet och beslutar om uppdrag och ekonomiska bidrag till stora såväl som små verksamheter. De institutioner, organisationer, projekt och initiativ som enligt beställar-utförarmodellen får ekonomiskt stöd från kulturnämnden får också uppdrag eller andra direktiv som en försäkran att stödet används för att skapa kultur i enlighet med aktuell kulturpolitik formulerad i kulturstrategin och kulturplanen. De stöd som kulturnämnden fördelar varierar i längd och uppdrag och aktuella för denna studie är de som kallas långsiktiga uppdrag. Dessa är idag 42 till antalet varav 14 är helägda bolag eller förvaltningar. De långsiktiga uppdragen är inte tidsbestämda men uppdragen arbetas om regelbundet och en dialog om hur verksamheten har och ska arbeta med uppdragen förs kontinuerligt. De helägda bolagen och förvaltningarna är bland annat Film i Väst, GöteborgsOperan, Göteborgs Symfoniker, Konstenheten, Regionteater Väst, Kultur i Väst, Västarvet och ett antal folkhögskolor runt om i Västra Götaland.

Kapitel 3 – 4. Analys

Introduktion

Analysen av materialet är uppdelad i två kapitel. Det första kapitlet fokuserar på CEMR-deklarationen och Västra Götalandsregionens Handlingsplan. I några fall kommer jag vända mig till andra dokument som spelar en viktig roll inom Västra Götalandsregionen och organisationens jämställdhetsarbete. Dessa är exempelvis övergripande styrdokument som budget, eller strategier och handlingsplaner som jag hänvisats till i kontakten med regionen. Då dessa används beskriver jag sammanhanget och motiverar relevansen. I analysens andra kapitel skiftar fokus från dokumenten och istället läggs ett större fokus på analys av intervjumaterialet och de olika artikuleringar av begreppet jämställdhet som framträder i intervjuerna med Rättighetskommitténs MR-strateg, Kultursekretariatets utredare och kulturtjänsteman, museiverksamheten och scenkonstverksamheten. Analysen avslutas därefter med en diskussion om jämställdhetsbegreppet i materialet där jag sammanfattar studiens resultat och knyter an till de inledande frågeställningarna och studiens syfte och teori.

3.1 Att motverka och reproducera stereotyper

Begreppet 'stereotyper' har en framträdande roll i CEMR-deklarationen. En av deklarationens sex principer lyder att avskaffa stereotypa föreställningar om kön och deklarationens inledning konstaterar att ojämlikheten mellan kvinnor och män beror på sociala konstruktioner som bygger på utbredda stereotypa föreställningar om kön. Att dessa avskaffas är, enligt deklarationen, avgörande för att uppnå jämställdhet. Förutom artikel 6 – Bekämpa stereotyper, så återkommer talet om stereotyper i ett flertal artiklars åtgärdsförslag. Stereotypa uppfattningar, stereotypa beteenden, stereotypa attityder, stereotypa utbildnings- och karriärval och stereotypa könsrollsmönster träder fram som problemet med ojämställdheten som alla måste avskaffas för att jämställdhet ska kunna uppnås. Stereotypisering förstås teoretiskt som en process, där personer eller en grupp reduceras till ett fåtal, förenklade karaktäristiska beteenden eller egenskaper som överdrivs och fixeras. Dessa egenskaper får sedan representera *samtliga* som anses tillhöra samma grupp (Hall 1997c). I CEMR-deklarationen avser dessa grupper kvinnor och män. Stereotypa föreställningar om kvinnor och män avser att vissa egenskaper och karaktärsdrag antas gälla *alla* kvinnor och män. Stereotypisering fungerar essentialiserande, naturaliserande och osynliggörande, där skillnader inom grupper blir omöjliga och människor blir förutsägbara och okomplicerade.

Karaktärsdrag blir knutna till kroppar och fixerade av naturen. Stereotypisering ses inom representationsteori som en meningsskapande praktik knutet till skillnadsskapande, ideologi och hegemoni (Hall 1997c). Det finns i deklarationen en tydlig motsägelsefullhet i dels hur materialet talar om att motverka stereotypa föreställningar om kön och dels hur det talas om kön i form av stereotypiserande och fixerande termer. Undertecknare av CEMR-deklarationen förbinder sig i enlighet med artikel 6 att ”bekämpa och i möjligaste mån förebygga fördomar, beteenden, språkbruk och bilder som har sin grund i föreställningen att det ena eller andra könet är överlägset eller underlägset i stereotypa kvinno- och mansroller” (s.13). I den formuleringen ser jag det som att deklarationen avser bekämpa de strukturer, eller sociala konstruktioner, som möjliggör stereotypisering, men i flera fall där stereotyper lyfts fram blir det tydligt att det är *individer* som beter sig enligt stereotypen som ses som problematiska och som måste motverkas. Exempelvis genom formuleringar om att det är stereotypa beteenden, stereotypa val och stereotypa könsrollsmönster som är det som ska motverkas. Artikel 20 – Kultur, idrott och fritid punkt 3 lyder:

Undertecknaren är medveten om att kvinnor och män kan ha olika erfarenheter och intressen när det gäller kultur, idrott och fritid och att dessa kan bero på stereotypa attityder och beteenden relaterade till kön och förbinder sig därför att vidta eller främja åtgärder (CEMR-deklarationen s. 24)

Punkten följs av åtgärdsförslag där kvinnor och män, konstnärer och föreningar och folkbibliotek ska uppmuntras att pröva utmana könsstereotyper. Problemet görs till något som individer besitter och ansvaret läggs på dessa individer att förändra sina egna beteenden, val, språkbruk och fördomar. Alternativt att uppmuntra andra till att göra ickestereotypa val. Vilka stereotyperna är och hur de framträder, eller vem som besitter tolkningsföreträde kring vad som bör motverkas framgår dock inte i deklarationen, annat än att i några fall lyfta att kvinnor oftare är de som vårdar barn och andra närstående. Värderingar och maktordningar lyser med sin frånvaro och ansvaret läggs på individen att inte bete sig stereotypt. Stereotypa val, mönster och beteenden skiljs ut som problemet med ojämställdheten.

Att skilja ut vad som är normalt och vad som är avvikande är maktens privilegium. Det är också maktens privilegium att genom stereotypisering avgränsa och konstituera den hierarkiska ordningen och särskilja och benämna egenskaper och karaktärsdrag som representationer för det avvikande. Problemet med (o)jämställdhet benämns i deklarationen som stereotypa föreställningar om manligt och kvinnligt. Samtidigt framträder en problemrepresentation som bristande hänsyn till mäns och kvinnors olikheter:

Undertecknaren inser att rätten till jämställdhet är en nödvändig förutsättning för demokrati och att ett demokratiskt samhälle inte har råd att avvara kvinnors färdigheter, kunskaper, erfarenheter och kreativitet (CEMR-deklarationen s. 10)

Gruppen män och kvinnor framträder som två väsensskilda grupper, med olika intressen, erfarenheter och egenskaper. Kvinnor har, som citatet ovan ger exempel på, särskilda färdigheter, kunskaper, erfarenheter och kreativitet som skiljer sig från gruppen män. Detta måste tas tillvara på, vi har inte *råd* att vara utan dem. Kvinnor blir en homogen grupp med en särart som förväntas tillföra något annat, något särskilt. Egenskaperna skiljs ut som särskilda. Citatet ovan fortsätter:

Därför ska undertecknaren se till att kvinnor med olika bakgrund och olika åldersgrupper deltar, är representerade och medverkar på alla nivåer i den politiska och offentliga beslutsprocessen (CEMR-deklarationen s.10)

Kvinnorna som representerar och deltar ska bjudas in och ses till att de deltar, så länge de inte betar sig i enlighet med stereotypa könsrollsmönster. Stereotypa könsroller skiljs ut som en falsk representation av verkligheten. De är fördomar och föreställningar, för att använda deklarationens egna ord. Kvinnors särskilda färdigheter, erfarenheter och kreativitet lyfts samtidigt fram som något som kräver representation för att ett samhälle ska vara demokratiskt. Denna representations av kvinnors särskilda egenskaper särskiljs från det stereotypa, från den falska representationen och görs istället till en mer sann representation. Särskiljandet av kvinnor som besittande av något *särskilt* naturaliserar och essentialiserar en ordning av män och kvinnor som binära oppositioner, det agerar stereotypiserande. En hierarkisering av det överlägsna och underlägsna är enligt Hall ett resultat av stereotypiseringens splittrande strategi, där en social ordning upprätthålls genom att skilja på det normala och det avvikande. I en binär uppdelning av oppositionella positioner figurerar makt, motpolerna är inte jämlika. Stereotypisering som process är därmed, enkelt uttryckt, en maktutövning där karaktärsdrag och personer skiljs ut som stereotyper, som det avvikande, som avvikande från det normala. I CEMR-deklarationens fall rör det sig om stereotypa könsroller, 'traditionella' föreställningar om kvinnor och män, där föreställningar om att kvinnor av naturen ses som omhändertagande och benägna/dömda att ansvara för att vårda närstående (artikel 16 barnomsorg; artikel 17 vård av andra anhöriga). Under denna rubrik jag visat hur deklarationen avser motverka stereotypa föreställningar om kön och utpeka dessa som falska representationer, samtidigt som andra särskilda egenskaper knyts till kvinnor, på ett sätt som Stuart Hall knyter till en stereotypiseringsprocess. Särskilda egenskaper som

tillför det önskvärda knyts till kvinnor, det som deklarationen uttrycker att ett demokratiskt samhälle inte har råd att vara utan.

Jag har lyft hur stereotyper inom representationsteori ses som meningsskapande för skillnad och makt. Om stereotypa föreställningar om kvinnor och män är falska representationer som måste bekämpas, vad är då en sann representation? I nästa stycke tematiserar jag därför representationsbegreppet och dess olika betydelser.

3.1.1 Att representera det sanna

”Ett representativ deltagande av kvinnor och män i beslutsprocessen är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle”. Så lyder CEMR-deklarationens tredje princip. Vad är det som ska representeras och hur kan representativt deltagande förstås? Jag har lyft Stuart Halls förståelse kring representationer och representationssystem, där representation är ett begrepp om står för den meningsproduktion som sker genom språk, diskurser och bilder. Jag har också lyft den förståelse av representationer av problem i policydokument som diskursiva medskapare av 'problem'. Då denna uppsats rör sig inom kulturområdet kan representation också förstås i bemärkelsen av gestaltning, hur något eller några representeras genom och med kulturproduktioner. Att representera genom att företräda är ytterligare en aspekt av representationsbegreppet. .

Att tala om jämställdhet som en jämn fördelning mellan kvinnor och män är i särklass det vanligaste synsättet inom flera områden, oavsett om det rör sig om bolagsstyrelser eller politiska församlingar. Det är också något som förekommer i materialet i denna uppsats, vilket jag lyfter mer i nästa kapitel. En förståelse av att jämställdhet råder genom en jämn fördelning, eller nästan jämn fördelning kan också vara en förståelse av att jämställdhet uppnås genom blotta närvaron av vissa kroppar av vissa kön, där könstillhörigheten medför erfarenheter och perspektiv en motsatt grupp inte kan besitta eller bedriva politik angående. En kvantitativ jämställdhet förväntas föra med sig också en kvalitativ jämställdhet. Inom statsvetenskapen talas det om *närvarons politik* där Anne Phillips (2000) argumenterar för en politisk representation där social grupptillhörighet får en ökad betydelse, i kontrast mot åsiktsrepresentation. Med en förändrad politisk organisering förväntas därmed också politikens innehåll förändras. Representation i politisk bemärkelse är, enligt Ernesto Laclau (2007), den process där någon annan genom handling ersätter och på samma gång förkroppsligar den representerade. En kvinnlig representant ersätter och förkroppsligar den

kvinnliga befolkningen. Hon företräder andra kvinnor. I talet om jämställdhet som jämn könsfördelning och i den politiska representativa demokratin blir förståelsen att kvinnor representerar andra kvinnor, samtliga kvinnor. CEMR-deklarationen talar om kunskaper, färdigheter, erfarenheter och kreativitet som endast kvinnor kan representera, som utan kvinnliga representanter går förlorade. Laclau menar att en fullständig representation är omöjlig, den representerades identitet som ska representeras blir ett tillägg i den som representerar, den som representerar är inte transparent. Att företräda någon annans identitet är också att gestalta identiteten. Representantens identitet, i det här fallet kvinnor, konstitueras på en plats skild från den där beslut rörande identiteten fattas. ”Men i det här fallet är hans eller hennes identitet en ofullbordad identitet och representationsförhållandet är därför – istället för att referera till en fulländad identitet – ett *tillägg* som är nödvändigt för konstitutionen av denna identitet (a.a 2007:161). Detta tillägg, menar Laclau, är vad de representerades identitet transformeras och utvidgas genom, i den representationella processen. Representantens identitet blir till genom den som representerar.

Hegemoni, menar Laclau, är den partikulära gruppens försök att representera en helhet, en universalitet. Hegemoni är delens försök att definiera helheten. En konflikt mellan delarna är nödvändiga för en demokrati, en kamp mellan definitionen av helheten. ”Ett demokratiskt samhälle är inte ett samhälle i vilket det 'bästa' innehållet dominerar utan att ifrågasättas, utan snarare ett samhälle där ingenting är absolut vunnet och där det alltid finns en möjlighet till ifrågasättande” (a.a 2007:164). Både Laclau och Hall talar med den marxistiske filosofen Antonio Gramsci när det handlar om hegemoni: makt kan inte ses som ensam tillhörande en ensam grupp, som utövas av en överordnad grupp gentemot en underordnad grupp. En hegemonisk makt är inte total. De över- och underordnade ingår i makten, blir till genom hegemonin. För att bli en del av den hegemoniska ordningen måste kvinnor antingen delta eller representeras i politiken *som* kvinnor, eller träda ur ordningen och skapa en motpol som kan konstituera sig som hegemoni. Här uppträder en paradox.

3.1.2 Representera individ eller kollektiv?

Inom en liberal rättighetsdiskurs ligger ett fokus ofta på den enskilda individen. (Bacchi 1999; Rönnblom 2008) Den enskilda individen ska stärkas, respekteras och undgå diskriminering. Den enskilda individen ska också utbildas och instrueras till att fatta rätt beslut och handla på rätt sätt. Där problemet antas vara något som ska lösas på en individnivå

blir det också relevant att fråga vem denna individ antas vara. Jag kommer därför föra en diskussion om *vem* det är som i deklarationen och handlingsplanen ses som den som är ojämsställd. *Vem* det är som representerar och bär problemet med ojämsställdheten.

CEMR-deklarationen kan påstås beröra och pendla mellan individ- och strukturnivå. Maktperspektiv och strukturnivå är främst synligt i de artiklar där undertecknaren uppmanas vara medveten om och ta hänsyn till stereotypa attityder och föreställningar som påverkar förutsättningarna för kvinnor och män. I artikel 15 – Social omsorg och sociala tjänster ska undertecknaren vara medveten om skillnader i sociala och ekonomiska förhållanden och åtgärdsförslag handlar bland annat om att tillämpa genusperspektiv på planering, finansiering och tillhandahållandet av social omsorg och sociala tjänster. Artikeln har ingen motsvarighet i regionens handlingsplan då sociala tjänster är ett kommunalt uppdrag. Strukturnivå är också synlig i artikel 22 – könsrelaterat våld, där kvinnor pekats ut som oproportionerligt hårt drabbade och undertecknaren ska vara ”medveten om att könsrelaterat våld uppstår på grund av förövreans uppfattning, mot bakgrund av ett ojämnt maktförhållande, att det ena könet är överlägset det andra”. Samma artikel, i regionens handlingsplan, omformulerades till att bli könsneutral. Även individnivå återfinns i CEMR-deklarationen och då främst genom att formuleringar kring lösningar och åtgärder handlar om att uppmuntra individer till val och handlingar. Att lösningar formuleras kring att uppmuntra individer blir en problemrepresentation där individers 'ovilja' måste vändas till 'vilja' och de normer, strukturer och maktrelationer som omöjliggör och hindrar vissa val osynliggörs. Problemet med ojämsställdheten ligger då i individers ovilja att förändra sig själva. Den typen av formuleringar är inte framträdande i regionens handlingsplan med undantag där mål om att ”personer ska kunna välja vad de vill studera utan att styras av vad som är traditionellt för könen” har en åtgärdsbeskrivning där studie- och yrkesvägledare ska råda personer till andra än könstraditionella val. När problemet antas ligga på en individnivå snarare än på en strukturell nivå blir resultatet att det är personer som förväntas ändra sitt beteende och att problemet därmed ligger utanför ett samhälleligt ansvar. En problemrepresentation där kvinnor är de som är ojämsställda framträder i CEMR-deklarationen. Gruppen män förstås som att ha en obetydlig roll inom jämställdhetsarbetet. Jämställdhet har historiskt setts som främst en kvinnofråga och även om det statistiskt och historiskt är främst kvinnor som drabbas av ojämsställda förhållanden så är det inte helt oproblematiskt att utgå från att kvinnor i alla sammanhang är underordnade (jmf. Wentd Höjer och Åse 1996). I en

poststrukturalistisk förståelse ses maktordningar som föränderliga och kontextbundna. Över- och underordning kan fungera olika i olika sammanhang. Individer kan maktmässigt positioneras på olika sätt till varandra (Lenz Taguchi 2004). Intersektionalitetsbegreppet belyser också hur kategorier som kön, klass, etnicitet/ras, sexualitet och så vidare, inte kan ses som isolerade från varandra, utan hur de bör förstås som ett samspel mellan olika maktassymetrier och identitetskonstruktioner (jmf. Lykke 2007). Genom att upprepa och konsekvent benämna kvinnan som underordnad reproduceras kategorin som en underordnad position, där andra maktordningar utesluts. Ordningen benämns som given, naturlig, och kopplas samman med könkategorier som av logiken blir givna, naturliga. ”Utifrån dessa utgångspunkter följer slutsatsen, att ju starkare kvinnors identitet som underordnade läggs fast, desto mindre utrymme finns att förändra maktordning” (Wendt Höjer 2002:182). I en könsneutral formulering finns en annan problematik inbäddad, genom osynliggörande av makt och våldets koppling till kön. Här framträder den paradox som ofta lyfts inom feministisk politisk teori. I Rättens paradoxer (2008) diskuterar statsvetaren Wendy Brown det problematiska med att i rättsliga kontexter utgå från att kvinnan har en underordnad ställning i samhället, samtidigt som underordningen bör belysas. Jag har tidigare i uppsatsen citerat Wendy Brown och följande citat är hämtat ur samma kontext:

Saken är den att även om könsspecifika rättsregler befäster regleringen av kvinnor genom kvinnlighetens reglerande normer, så befäster neutrala, allmänna rättsregler kvinnors underordnade ställning genom att stärka de redan mäktigas makt. (Brown 2008:79)

Artikel 22 – könsrelaterat våld står som tydligt exempel då vi finner tre olika sätt att angripa problemet i CEMR-deklarationen, Västra Götalandsregionens handlingsplan och i de nationella jämställdhetspolitiska målen. CEMR-deklarationen har, som beskrivet ovan, en strukturell förståelse för den makt som bebor och driver könsrelaterat våld och pekar ut gruppen kvinnor som oproportionerligt drabbade. Åtgärdsförslag handlar om stödstrukturer för offren, information till drabbade om vilken hjälp som finns att få, att utbilda specialistteam i att identifiera och stödja offren samt samordna berörda myndigheter. Först i det sista åtgärdsförslaget läggs fokus någon annanstans än hos offret genom att ”främja upplysningskampanjer och utbildningsprogram riktade till potentiella och verkliga offer och *förövare*” (s. 26, min kursivering). Åtgärder kan inte påstås förändra orsaken till våldet utan behandlar bara dess efterföljande effekter, hantering av de redan drabbade. Ansvar för könsrelaterat våld ligger därmed hos de kvinnor som redan är utsatta. Att orsaken till förtryck

placeras hos de förtryckta själva är vanligt förekommande, vilket också Ulrika Jansson (2010) fann i sin studie av könsdiskurser i Svenskt Näringsliv. Där hänvisar hon vidare till statsvetaren Cecilia Åse och citerar: ”Att placera orsaken till förtrycket hos de förtryckta själva torde vara ett oöverträffat maktmedel eftersom det inte bara innebär att de förtryckta görs ansvariga för sitt egna förtryck, utan också att de fås att känna skuld för detta” (2010:145). Problemformuleringen ligger i artikeln på en strukturell maktnivå men lösningarna avser inte förändra dessa och då förlorar målet och maktperspektivet sin kraft. Maktordningen framstår som omöjlig att förändra då åtgärder endast berör konsekvensen av maktordningen och inte maktordningen i sig.

Ytterligare en aspekt i artikel 22 som är värt att diskutera är att den åtgärd som handlar om att informera om den hjälp som finns att få som drabbad specificerar att informationen bör förmedlas ”på de i området vanligast förekommande språk” (CEMR-deklarationen s.25). Det är anmärkningsvärt att det inte i någon annan artikel i deklarationen anges språk kopplat till information som ska spridas till invånarna. Att hänsyn ska tas till språk nämns uteslutande i åtgärden kopplad till könsrelaterat våld. Det blir en problemrepresentation av att könsrelaterat våld är en fråga som förekommer främst i områden där personer med ett annat språk än majoritetsbefolkningen bor. Våldet blir avvikande och görs till något som någon *annan* utövar och som någon *annan* drabbas av (jmf. Gottzén 2012). I detta fall blir det kopplat till klass och ras/etnicitet genom att betona särskilda bostadsområden och genom att förtydliga språkliga barriärer. Könsrelaterat våld utövas inte bara av någon annan, utan också någon *annanstans*. Könsrelaterat våld träder då in i rumslighet som exempelvis Irene Molina (2005) ser som ett viktigt inslag i en rasifieringsprocess. Våldet knyts samman med ett etnisk och socialt uppdelat stadsrum. En skillnad mellan de som inte använder våld och de som använder våld växer samman och förknippas med en skillnad mellan de som kan tala majoritetsspråket och de som inte kan det. Ur ett intersektionellt perspektiv blir det här tydligt hur kategorin man och kategorin kvinna är föränderlig och konstrueras på olika sätt i olika kontexter. I introduktionskapitlet till *Olikhetens paradigm* (2005) skriver Paulina de los Reyes och Lena Marinsson: ”Relationen kön och etnicitet bär på en rad olika hierarkiska och stridande innebörder där till exempel könsmaktsordningen konstruerar utifrån hegemoniska diskurser om etnicitet” (s. 21). Statsvetaren Maud Eduards (2007) skriver att den svenska jämställdhetsdiskursen ironiskt nog lett till en hierarkisk uppdelning mellan invandrare och svenskar. Utländska män tenderar att ses som homogena och problematiska grupper, den

hotfulla främlingen som tar till våld, till skillnad från svenska män som betraktas som individer. Sociologen Veronika Burcar (2012) ser hur det i berättelser kring våld framträder en föreställningar om en koppling mellan ”brottsling” och ”invandrare”, där brott begångna av invandrare skiljs ut som något annorlunda och i behov av en särskild förklaring. Förutom ”annorlundahet” från den nationella kulturen ses också segregation, utanförskap och ekonomiska problem som förklaringar. Förklaringar som ligger i språkligt utanförskap och bostadsområdets utanförskap. Den våldsamme mannen blir avvikande.

I den nationella jämställdhetspolitiken benämner man våldet som mäns våld mot kvinnor, vilket förtydligar och synliggör att våldet har sitt ursprung i en könsmaktsordning där gruppen män utövar sitt maktövertag gentemot gruppen kvinnor i form av våld. I Västra Götalandsregionens handlingsplan för deklarationen vill man inte nämna kön över huvud taget. I enlighet med ett liberalt likhetsargument betonas att inget våld är acceptabelt (jmf. Wentd Höjer 2002). För att kunna visa hur könsneutraliteten motiverades vänder jag mig här till regionens webb-tv-sändning från regionfullmäktiges sammanträde då handlingsplanen för deklarationen antogs och diskuterades. ”Vi får ju inte glömma bort...” säger Karin Engdahl från Socialdemokraterna, då hon lyfter ändringen från ”kvinnor” till ”någon”, ”...att det är fler kvinnor som dödas i nära relationer än det är män, men att vi i skrivningen betonar att det inte är okej att *någon* dödas. Men i själva arbetet får man inte glömma bort vilket kön det är som har det största problemet, vilka det är som är offret” (Webb-tv 2013-09-24). Att inte benämna våldet som något som sker just mellan män och kvinnor kan vara ett sätt att synliggöra en heteronormativ syn på våld i nära relationer, men i vaga formuleringar döljer sig ofta ett normativt synsätt (Wendt Höjer, Åse 1999). I Engdahls uttalande är det tydligt att det är underförstått, något som vi alla vet, att det är kvinnor som drabbas. Det är också det underförstådda som ska vara utgångspunkten i det konkreta arbetet, men är samtidigt något som inte kan skrivas svart på vitt i en handlingsplan som ska vara riktlinjen för arbetet. Där CEMR-deklarationen synliggör maktordningar gör regionens handlingsplan det motsatta. Könsneutraliteten är konsekvent handlingsplanen igenom, vilket också får en maktneutral konsekvens.

Benämningens problem, paradoxen mellan synliggörande och fixerande eller osynliggörande, har ingen enkel lösning. Att försöka ”lösa” paradoxen ingår inte heller i uppsatsens syfte. Politikens yttersta paradox, enligt Wendt Höjer och Åse (1999) ligger i att kvinnor har mindre makt för att de är kvinnor, samtidigt som kön inte erkänns som politisk

kategori (1999:69). Att inte se könsrelaterat våld som en konflikt mellan kollektiva identiteter kan beskrivas som ett förnekande av antagonism. Våldet blir till en fråga om moral, om rätt och fel och politiken om könsrelaterat våld kan då inte anta en agonistisk form. Den feministiska politiska teorin utmanar den politiska paradoxen genom att synliggöra den politiska relationen mellan kön och makt och genom att peka på individens falska könsneutralitet. Regionens handlingsplan osynliggör istället relationen genom att inte benämna maktordningen, genom att mena att ojämställdheten är könsneutral, att det inte är knutet till kön som politisk kategori. ”När feminismen ifrågasätter ordningen framträder politikens paradoxer. Feminismen lyfter fram och försöker förstå de paradoxer som könsmaktsordningen både bygger på och osynliggör” (Wendt Höjer, Åse 1996:70). Att som i handlingsplanens fall formulera frågan om våld i könsneutrala termer kan ses som en aspekt i en avpolitiserande process, där kollektivitet och konflikt saknas. Handlingsplanen i sig kan ses som en politisering av frågan, men som jag lyfte inledningsvis kan det inte ses som tillräckligt att frågan lyfts på den offentligt-politiska arenan utan det krävs också att den formuleras i termer av kollektivitet och konflikt. ”Saknas denna dimension [konflikt][..], skapas inte förutsättningar för politiska handlingar som syftar till att förändra maktrelationerna mellan könen” (Wendt Höjer 2002:192). Att medvetenhet om maktstrukturer ska vara underförstådda och inte utskrivna i en handlingsplan vars mål bland annat är en jämställd maktstruktur, blir en avpolitisering av frågan. Vad som ses som den grundläggande orsaken till könsrelaterat våld, eller mäns våld mot kvinnor, är något som åtminstone *har* betraktats som en ideologisk fråga (jmf. Hedlund 2009) men i regionens fall ska partier på både höger och vänster sida av den politiska skalan enas kring handlingsplanen och dess mål och åtgärder. De ideologiska skillnaderna och konflikter får träda åt sidan för att en konsensus ska kunna uppnås. Resultatet, som jag ser det, är att frågan formuleras i neutrala termer, som inte kan ses som kontroversiellt ur ett konfliktperspektiv. Alla ska kunna enas. Konflikten byts ut mot en vag formulering som inte utmanar maktfördelningen.

Att istället benämna kön kan ses som paradoxalt i sig då det riskerar att se könsskillnader som naturgivna. Men Wendt Höjer ser inte benämning av kön i våldskontexten som essentialiserande, utan tvärtom ett tal som går emot den etablerade politiska ordningen. När den politiska innebörden av kön förnekas och åtgärder formuleras på andra grunder än kön formuleras våldet som ett generellt problem. Då den politiska aspekten av kön förnekas är särskilda åtgärder riktade för kvinnor, i kvinnors intresse inte politiskt

legitima.

Detta grundas på tanken att konstruktionen av kön, våld och sexualitet som naturgivna, och, inte minst, *icke-politiska* fenomen är centralt i upprätthållandet och återskapandet av könsmaktsrelationer. Jag vill därigenom vända på resonemanget och hävda att icke-benämmande fungerar som naturaliserande och essentialiserande, medan benämning av kön innebär en form av överskridande. (Wendt Höjer 2002:189)

3.2 Att utbilda bort problemet

Hittills i analysen har jag fört diskussioner främst med CEMR-deklarationen i fokus. Jag avser i detta stycke lyfta Västra Götalandsregionens handlingsplan för CEMR-deklarationen. Detta genom att diskutera handlingsplanens många åtgärder om utbildningsinsatser. Fokuset på utbildning och ökad kunskap är stort i regionens handlingsplan för deklarationen, vilket av MR-strategen motiveras delvis av att handlingsplanen är den första för CEMR-deklarationen och att utgångsläget behöver kartläggas och kunskap inskaffas inför framtida handlingsplaner. Att problemet med ojämställdheten ses som bristande kunskap är inte ovanligt (jmf. exempelvis Rönnblom 2011). Kunskapshöjande åtgärder rör sig i handlingsplanen om utbildningar i mänskliga rättigheter (artikel 6, 10), ökad kunskap om skillnader i vård och hälsa, att utbilda och sprida kunskap om jämställd och jämlik vård, kunskap om samband mellan våld och ohälsa (artikel 14, 22).

I Malins Rönnbloms (2011) analys av nationella jämställdhetspolitiska satsningar fann hon en framstående problemrepresentation gällande brist på kunskap, där mer kunskap ses som krav för att kunna uppnå de nationella jämställdhetspolitiska målen. Rönnblom argumenterar för hur ett fokus på kunskap gör att problemet med jämställdheten till ett problem som kan lösas genom att avtäcka sanningar. Förändring skapas genom att ge människor kunskap om "hur det är" (2011:43). Genom den klassiska uppställningen makt-kunskap avser Foucault teoretisera hur makt inte är något som vissa personer *har*, utan något som finns i oss alla, i sociala praktiker. Makt är produktivt, den konstituerar kunskap, diskurser, kropp och subjektiviteter. Genom uppställningen makt-kunskap menar Foucault att *sanning* inte är möjligt att nå, eftersom sanningen skapas inom diskursen som konstitueras av makt. Sanningen är en representation, den är inlagrad i och skapad av maktsystem (Winther Jørgensen et al. 2000:21). Rönnblom igen: "De problem som ska lösas handlar i dessa framställningar inte om att uppmärksamma politiska motsättningar utan om att lära enskilda individer att göra 'rätt'" (2011:43). Ansvaret läggs på individen att agera på 'rätt' sätt. Mål i

handlingsplanen som med hjälp av kunskapshöjande åtgärder kan härledas till en problemrepresentation om bristande kunskap är flera till antalet. Artikel 6 – bekämpa stereotyper och artikel 10 – flerfaldig diskriminering eller missgynnanden, har åtgärdsbeskrivningar där utbildning i mänskliga rättigheter ska leda till att chefer och politiker lär sig om diskriminering och att ”reflektera över stereotyper och hur de kan leda till brott mot de mänskliga rättigheterna” (s.8). Artikel 14 – hälsa, har ökad kunskap om skillnader i hälsa och vård som uppstått på grund av kön, genus eller andra aspekter, som mål i sig. Handlingsplanens främsta fokus ligger i att utbilda personer med ledande befattning inom regionen, men också politiker och andra medarbetare. Genuskompetent ledarskap, är utöver en åtgärd i handlingsplanen också ett budgetmål: ”Ledarskapet i Västra Götalandsregionen ska vara genuskompetent. Det innebär att alla anställda i ledande position ska ha kunskap om patriarkala strukturer och hur de motarbetas” (Budget 2014:18) Under intervjun med MR-strategen, som presenteras senare i analysen, talade vi om genuskompetens ledarskap, som anges som åtgärd för att bekämpa stereotyper, och vad det innebär. Det var till en början inte helt klart vad politikerna hade menat med detta, förklarade MR-strategen, men det resulterade i att personal med ledande befattning fick genomgå utbildning i jämställdhetsintegrering. Genuskompetent ledarskap innebär därmed att man som ledare *känner till* jämställdhetsintegrering. Utvärderingen av åtgärden rör sig i denna åtgärd om antalet utbildade personer med ledande befattning, berättade MR-strategen. Kunskapen i sig görs till det som är viktigt och inte vilka effekter kunskapen får i organisationen, vilket blir ett tydligt exempel av målstyrningens fallgropar. Kunskapen framstår som en objektiv sanning som kan förmedlas till regionens politiker, chefer och personal. Framförallt framstår kunskapen som frikopplad från politik och ideologi. Vad patriarkala strukturer innebär och vilka effekter de har på samhället och människors liv skiljer sig åt mellan olika ideologier, teoribildningar och analyser av samhället. Men vilken kunskap om patriarkala strukturer och vilken förståelse om hur de ska motarbetas framgår inte, utan blir upp till varje enskild ledare eller utbildningsarrangör att tolka. Talet om kunskapshöjande åtgärder för personer med ledande befattning berör det som Lena Martinsson (2006) kallar *ledarnormativitet*: idén om att det är ledare som kan förändra samhället. I denna diskurs är det inte bara den anställda, eller medborgaren inom kontexten för denna uppsats, som ska informeras och utbildas utan även arbetsgivaren. Arbetsgivaren ska läras leda på rätt sätt. ”Ledarna blir några som ska åstadkomma förändring och iscensätta de värden som görs viktiga i samhället. Men för att de

ska klara det behöver de först upplysas och entusiasmeras av en kunnig medelklass” (2006:49). Kunskapen ska sedan vandra nedåt i organisationen. Detta sätt att se på ledaren är starkt förknippat med en marknadsekonomisk diskurs, vilket jag diskuterar i nästa stycke.

3.3 Med närhet till människors vardag

Genom sin närhet till befolkningens vardagsliv utgör kommuner och regioner de politiska nivåer som har bäst förutsättningar att både bekämpa ojämställdhet och förhindra att den blir bestående, och att verka för ett samhälle som inte bara är formellt utan även reellt jämställt. Genom sina befogenheter och samarbete med hela skalan av lokala aktörer kan de genomföra konkreta åtgärder för att främja jämställdhet. (CEMR-deklarationen s. 3)

Inom såväl svensk som internationell statsvetenskap talar man sedan en tid tillbaka om ett skifte från government till governance – från centralstyrning till interaktiv samhällsstyrning (Hedlund, Montin 2009). Det finns olika sätt att beskriva vad detta skifte innebär för den svenska politiken och någon djupare teoretisering med detta perspektiv kommer jag inom ramen för denna uppsats inte gå in på. Sammanfattat och något förenklat kan skiftet benämnas som decentralisering, privatisering och europeisering. Den offentliga förvaltningen har utvecklats mot marknadsorienterade former, det som kallas New Public Management och det lokala och regionala självstyret har fått ökad betydelse. Västra Götalandsregionen kan ses som ett resultat av skiftet till governance då regionen har tagit över vissa delar statens beslutsamt (Rönblom 2008; Bäck et al 2011). I och med ett ansvar för utvecklingspolitik har det regionala politikområdets fokus på tillväxt ökat. Jämställdhet ses i den nya formen av regionalpolitik som en central del av tillväxt- och utvecklingsarbetet. Övertagandet av delar av statens beslutsamt är ett exempel på decentralisering. Aspekten kring privatisering är svårare att visa i denna uppsats, då det är en aspekt jag inte tittat på i min analys eller i insamlandet av material. I Västra Götalandsregionen och den offentliga sektorn är det i privatiseringstermer mer intressant att här tala om den privata aspekten i former av marknadsekonomisk styrningsmentalitet och New Public Management. Den offentliga sektorn styrs mer och mer som om den *vore* privatiserad, där verksamheten ska generera tillväxt och medborgarna betraktas som kunder. I de regionala tillväxtprogrammen ska lokala privata och ideella aktörer och statliga myndigheter tillsammans med politiken komma fram till hur utvecklingsarbetet ska bedrivas.

När det gäller den tredje aspekten: europeisering, så kan det benämnas som sammanhörande med decentralisering. Regionalisering är en viktig del av EU:s arbete.

Regional autonomi har varit ett av EU:s politiska mål (Rönblom 2008). Rönblom citerar i en rapport från departemansserien: "Utgångspunkten är att besluten ska fattas av den som berörs, att ansvaret ska tas lokalt och regionalt och att så många människor som möjligt ska engageras" (Rönblom 2008:39). Det liknar det resonemang om rättighetsbaserat arbete som MR-strategen och Museiverksamheten berättar om i nästa kapitel, och även CEMR-deklarationens tal om jämställdhet som en fråga som drivs bäst i lokal och regional form just på grund av att beslut ska fattas med närheten till människors vardag. Att samverka och samråda med samarbetsorganisationer inom både offentlig och privat sektor är i enlighet med deklarationens artikel fem, viktigt för att främja en ökad jämställdhet. Västra Götalandsregionen har i handlingsplanen för deklarationen konkretiserat artikeln till att stärka arbetet med jämställdhet och övriga mänskliga rättigheter i samverkan med ideella och ekonomiska föreningar, privata företag och offentliga aktörer som arbetar med dessa frågor. Partnerskap har en viktig roll inom den nya formen av regional organisering, med regional utveckling i fokus. Där ska alla goda krafter ska tas tillvara på för att uppnå de politiska målen om väl fungerande och hållbara lokala arbetsmarknadsregioner (Rönblom och Hudson 2007). Såväl regeringens utvärdering och forskning kring de regionala tillväxtarbetena visar dock att den inkluderande faktorn varit bristfällig. Kvinnorepresentationen var låg och könsperspektiv saknades. Nya aktörer visade sig ha svårt att ta sig in i partnerskapen, inte minst aktörer som representerade ett jämställdhetsperspektiv. Andelen kvinnor har långsamt ökat men bristen på kompetens i jämställdhetsfrågor kvarstår (Rönblom 2008). Rönblom menar vidare att det är effektivitet och skapande av tillväxt som betonas framför demokrati i partnerskapsarbetet: "Frånvaron av demokratiaspekter i talet om partnerskap är också karakteristiskt för hur regionala partnerskap diskuteras i offentliga dokument [...] Flera forskare har även framfört kritik mot bristen på demokrati i de regionala partnerskapen, inte minst när det gäller bristen på insyn och utkrävande av ansvar" (2008:40).

Jag vill här referera tillbaka till Lena Martinsson som jag lyfte i stycket ovan. Jämställdhet, och också mångfald görs till viktiga värden i en marknadsekonomisk diskurs. När medborgarna betraktas som kunder är det genom konsumtion man har politisk makt (a.a: 207f). Konsumenterna måste därför lockas och behållas, att inte inkludera grupper i samhället är att förlora kunder. Detta hänger ihop med resonemanget om ledarnormativitet: "Arbete för mångfald och jämställdhet är ett område som i linje med ledarnormativiteten kommit att ses som en uppgift för ledare. Ledare ska agera och de ska fungera som förebilder både i

företaget och i den nationella retoriken”. Men ledarna måste också ledas. I min studie ingår inte analys av de utbildningsinsatser jag tar upp i stycket ovan och därför kan jag inte dra några slutsatser om vilka värden som ingår i just dessa. Men jag anser också att man kan betrakta policytexterna i sig som en del av detta ledande, problemformuleringarna lyfter de värden som anses vara viktiga för ledarna, för organisationen, för samhället. Att jämställdhet och antidiskriminering ses som viktigt för att vi inte har *råd* att vara utan vissa grupper i samhället lyfter jag senare i analysen. Antidiskriminering, mångfald och jämställdhet blir ett medel för tillväxt.

3.3.1 Jämställdhet som medel för tillväxt

Oklara mål har pekats ut som en fallgrop inom arbete med jämställdhetsintegrering (Norrbín, Olsson 2010) Vad ska jämställdhet leda till? Är det ett mål i sig att uppnå jämställdhet eller ett medel för att uppnå någonting annat? Vad? I Västra Götalandsregionen ses jämställdhet som en mänsklig rättighet, en förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Jämställdhet ses också som ett medel för att uppnå tillväxt. Förutom CEMR-deklarationen så har jag i kontakten med regionen blivit hänvisad till ett antal andra dokument som är viktiga för jämställdhetsarbetet. Det har då handlat om exempelvis budget, jämställdhetspolicy och strategi för jämställdhetsintegrering framtagna i samarbete med länsstyrelsen i Västra Götaland, som fungerar som övergripande styrdokument som påverkar utrymmet för handlingsplanen för CEMR-deklarationen. Det har också handlat om handlingsplan för jämställd tillväxt och strategi för tillväxt och utveckling. Handlingsplanen för jämställd tillväxt (”Jämställdhet gör skillnad”) är ett resultat av en handlingsplan för regional tillväxt framtagna av regeringen. Regionens handlingsplan är samtida med handlingsplanen för CEMR-deklarationen och framförallt de ekonomiska åtgärderna i CEMR-deklarationen har, enligt MR-strategen synkroniserats med handlingsplanen för jämställd tillväxt. I CEMR-deklarationen utgör främst artikel 27 den ekonomiska aspekten i deklarationen. Där ses en hållbar ekonomisk utveckling som en nyckel till framgång för en kommun/region och ”att verksamheten på detta område kan ha stor betydelse för att främja jämställdhet” (s. 28). Undertecknaren förbinder sig att med anknytning till ekonomisk utveckling till fullo beakta kvinnors och mäns behov och intressen. Exempel på lämpliga åtgärder anges vara att stödja kvinnliga företagare, ge ekonomiskt stöd och bonusar för företag som främjar jämställdhet, att uppmuntra kvinnliga praktikanter att skaffa sig färdigheter och behörighet för traditionellt ”manliga” yrken (och

vice versa) och att uppmuntra arbetsgivare att rekrytera kvinnliga lärlingar och praktikanter med kompetenser som traditionellt ansetts som ”manliga” (och vice versa). Västra Götalandsregionen handlingsplan för deklarationens mål rörande ekonomisk utveckling lyder: ”Att kvinnor och män ska starta företag i samma omfattning, den könsuppdelade arbetsmarknaden ska minska, regelverk, lagar och trygghetssystem ska ge samma förutsättningar för kvinnor och män”. Åtgärderna är sex till antalet och handlar bland annat om att synliggöra kvinnors företagande och visa på ekonomiska konsekvenser av ojämställda förhållanden mellan kvinnor och män när det gäller företagande. Åtgärderna handlar också om att bidra till genusmedvetet arbetssätt i strukturer som främjar nyföretagande och entreprenörskap, ta fram verktyg för kvantitativ mätning av jämställdhets- och mångfaldsmål och kräva att organisationer som får regionala medel redovisar hur de arbetar med jämställdhet och hur detta påverkar resultatet.

En åtgärdsförklaring som utmärker sig bland dessa är åtgärd fyra: ”Underlätta omställning från anställning till eget företagande”. I en sådan problemrepresentation är det företagande som kan leda till jämställdhet och anställning hindrar detsamma. I studien av Svenskt Näringsliv fann Jansson (2010) att den offentliga sektorn betraktas som en icke-produktiv kvinnofälla som kvinnor måste befrias från för att jämställdhet ska kunna uppnås. Marknaden är lösningen, till skillnad från den trögstyrda politiskt drivna offentliga sektor. Jag vill inte mena här att åtgärden handlar om att regionen förespråkar en privatisering av sin egna verksamhet och huruvida den offentliga sektorn i Västra Götalandsregionen betraktas som en icke-produktiv kvinnofälla är svårt att se i min analys. Jag lyfter aspekten då jag ser det som ett intressant resonemang i samband med åtgärden om att underlätta omställning från anställning till företagande. Det talar för att marknaden ses som platsen där jämställdhet bäst uppnås, att företagande konnoterar frihet, där ett jämställt ledarskap kan uppnås genom att kvinnor omvandlar den kvinnodominerande sektorn till privata företag (jmf. Jansson 2010). Arbetsmarknaden fortsätter då vara könssegregerad, med skillnaden att kvinnorna har positionen som företagare eller privat anställd (jmf också Wottle och Blomberg 2011).

New Public Management, jämställdhet som medel för tillväxt och de marknadsekonomiska lösningarna är alla en del av den nyliberala diskurs som idag ses som mer eller mindre självklar. Nyliberalismen kan här förstås som en styrningsmentalitet, som ideologi, som policy. Rönnblom (2011) betonar nyliberalismen som styrningsmentalitet, vilken genom både nyliberalism som policy och ideologi kan förstås som ett görande. ”Att

studera styrningsmentalitet handlar om att granska hur tänkande, förstått i termer av kollektiva processer, opererar i de sätt som politik/samhälle organiseras på i våra regimpraktiker, och hur dessa former för tänkande hänger samman med hur kunskap och sanning produceras” (a.a:38). Den nyliberala styrningsmentaliteten sträcker sig bortom ekonomi och marknad, den präglar alla institutioner och sociala värden. Wendy Brown (2005) talar om nyliberalismen i termer av politisk rationalitet. När de marknadsekonomiska lösningarna styr vårt sätt att tänka och handla har politiska områden som jämställdhet, jämlikhet, inget egenvärde i sig, utan de omdefinieras enligt affärsmässiga mått. Är de för kostnadskrävande kan de avvaras. Jämställdhet blir ett medel för tillväxt.

I det här kapitlet har jag lyft CEMR-deklarationen och Västra Götalandsregionens handlingsplan för deklarationen. Jag har analyserat och försökt beskriva de diskurser som framträder i materialet. Jag har lyft hur materialet ämnar motverka stereotyper samtidigt som formuleringar om kön kan ses som reproducerande av stereotyper i sig. Jag har också teoretiserat stereotypisering och kopplat processen till representationbegreppet och representationsteori. Jag har också försökt beskriva hur politikens och feminismens paradoxer där kön både reproduceras och avpolitiserats hanteras genom vaga formuleringar utan innehåll. De vaga formuleringarna ser jag som centralt i analysen. CEMR-deklarationen lyfter stereotyper som orsak till ojämställdhet utan att egentligen definiera eller klargöra vad dessa är och vad som bör ses som stereotypa beteenden eller fördomar. Västra Götalandsregionens budget anger att det är nödvändigt med kunskap om patriarkala strukturer och hur de motverkas utan att definiera hur dessa uppstår eller vilka effekter de har på samhället.

Jag har också lyft jämställdhet inom regional politik som ett resultat från centralstyrning till interaktiv samhällsstyrning där regionen fått ökad betydelse och styrning europeiserats, decentraliserats och privatiserats. De diskurser som beskrivits i detta kapitel kan med fördel hållas nära i minnet då jag i nästa kapitel lyfter hur jämställdhet artikuleras av de olika intervjupersonerna i Västra Götalandsregionens verksamheter, i relation till olika diskurser.

4. Talet om jämställdhet

Att ställa frågan om vad jämställdhet är i enlighet med *Vad är problemet-ansatsen* är att ställa frågan från flera håll. Huvudtesen i ansatsen är att policytexter inte fungerar som en *reaktion* på problem som finns i samhället, utan spelar en aktiv roll i *skapandet* av förståelse av

problem. Denna process möjliggör och omöjliggör vissa typer av subjekt, producerar och konstituerar fixerade kategorier av grupper och har en aktiv roll i skapandet av förståelsen kring jämställdhet (Bacchi 1999, 2009; Bacchi & Eveline 2010; Rönnblom 2009). Vad som definieras som jämställdhet i materialet har inte nödvändigtvis en tydlig koppling till de problemrepresentationer som träder fram i de mål och åtgärder som sedan ska omvandlas till praktiskt arbete. CEMR-deklarationen definierar jämställdhet i sin inledning genom att ange vad jämställdhet *inte* är, för att till slut landa i vad som kan liknas vid en vision om vad jämställdhet kan leda till. Inledningen definierar jämställdhet på följande sätt: genom att ge en nulägesbeskrivning, en bakomliggande orsak, genom att förklara på vilket sätt CEMR-deklarationen kan vara ett verktyg för att främja jämställdhet och till sist ange vilka visionära effekter ett jämställt samhälle skulle innebära. Nulägesbeskrivningen menar att trots många framsteg i området så har vi ännu inte uppnått verklig jämställdhet då sociala, politiska och ekonomiska ojämlikheter mellan könen lever kvar. Exempel på hur ojämställdheten kvarstår är en fortsatt politisk underrepresentation och löneskillnader. Orsaken till ojämställdhet beskrivs som sociala konstruktioner som bygger på utbredda stereotypa föreställningar om kön som förekommer i familjelivet, i utbildningen, kulturen, media, arbetslivet och samhällsorganisationen. Utgångspunkten för min analys är att begreppet ständigt fylls med mening och skiftar i betydelse, genom olika artikulationer, därför är detta kapitel uppdelat i rubriker som försöker tematisera och visa de olika sätt begreppet fylls med mening. Att betrakta begreppet jämställdhet i enlighet med diskursteorins *element* är att betrakta jämställdhet som att ständigt befinna sig i en diskursiv kamp där begreppet genom artikulering tillskrivs olika betydelser.

Nodalpunkter är inom diskursteorin privilegierade tecken som element fixeras kring. Därför kan de olika rubrikerna i detta kapitel i flera fall betraktas som just nodalpunkter. I analysen visar jag hur jämställdhet artikuleras kring nodalpunkter som antidiskriminering, mänskliga rättigheter, jämn könsfördelning och normkritiskt förhållningssätt, där elementens betydelse fixeras kring nodalpunkternas betydelser. Analysen tar sin avstamp i vad som i CEMR-deklarationen definieras som jämställdhet och vad som beskrivs som vision och mål att eftersträva, för att knyta samman de olika delarna i uppsatsen. Analysen leder senare vidare till hur begreppet jämställdhet fylls med mening genom de olika artikulationer som framträder i intervjuerna.

4.1 Jämställdhet som antidiskriminering

CEMR-deklarationens första princip är att jämställdhet är en grundläggande rättighet och principen har i deklarationen undertexten: ”Kommuner och regioner ska förverkliga denna rättighet inom alla sina ansvarsområden. I deras ansvarsområden ingår skyldigheten att avskaffa alla former av diskriminering, såväl direkta som indirekta.” Beskrivningen av jämställdhet som en rättighet återkommer också i Västra Götalandsregionen där målet med jämställdhetspolitiken är ett samhälle där kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på livets alla områden. Jag insåg tidigt i min studie att mänskliga rättigheter spelade en viktig roll inom regionens jämställdhetsarbete. Talet om jämställdhet som en grundläggande mänsklig rättighet var på många sätt en självklarhet och jämställdhet placerades ofta in som en *del* av mänskliga rättigheter snarare än som ett eget avskilt område. Faktum är att det endast var under intervjun med scenkonstverksamheten som jämställdhet *inte* pratades om som en del av mänskliga rättigheter eller rättighetsbaserat arbete. Vilken roll spelar jämställdhet inom mänskliga rättigheter? Och vad innebär denna rättighet? Vad är det människor ska ha rätt till?

Västra Götalandsregionens handlingsplan för CEMR-deklarationen har de mänskliga rättigheterna som grund och hänvisar till FN:s olika deklarationer och konventioner om jämställdhet och kvinnors rättigheter, tillsammans med Sveriges diskrimineringslag (SFS 2008:567). Handlingsplanen konstaterar att även om jämställdhet och kön är centralt i CEMR-deklarationen så genomsyras den, såväl som regionens arbete, av principen om flerfaldig diskriminering. Handlingsplanen menar att orättvis behandling av män och kvinnor inte enbart beror på kön utan att också andra faktorer kan påverka, att missgynnande kan vara flerfaldig och har därför en intersektionell utgångspunkt. Mänskliga rättigheter är också basen i Västra Götalandsregionens kommitté för rättighetsfrågor, där handlingsplanen för deklarationen arbetats fram. Kommittén bildades 2011 då man på politisk nivå såg att invånare diskrimineras i kontakten med regionen. Man såg också hur regionen hade funktioner som kunde knytas an till rättighetsfrågor, såsom funktionshinderfrågor, barnrättsfrågor, demokratitorg för ungdomar och arbete med nationella minoriteter. Kommittén för rättighetsfrågor startade med en ambition att samla dessa ”spridda skurar”. Men vad det skulle innebära för regionen att arbeta med mänskliga rättigheter var inte något som var klart och tydligt från början:

I början var det många som sa 'jag undrar om regionen vet vad man har beslutat om', att när invånarna söker sig till VGR så har de en *rätt* att få en god vård, det är inte en service vi erbjuder utan vi *ska* erbjuda det för det är alla invånares rättighet att få vård och ett icke-diskriminerande bemötande. Men nu har det blivit tydligare vad det är vi ska fokusera och det handlar bland annat om att vi ska arbeta med ett rättighetsbaserat förhållningssätt som handlar om att de som besluten rör ska vara delaktiga i sina egna beslut. Att det ska finnas en transparens, det ska inte bara vara för personalen utan det ska vara öppet, vem som helst ska kunna komma hit och ta del av det. Jämställdhet är ju en av rättighetsprinciperna och det handlar ju om att man inte ska diskrimineras varken i organisationen eller om man ska ha vård. [MR-strategen]

Rättighetskommittén startades med ambitionen att bekämpa den diskriminering som förekom gentemot Västra Götalands invånare och jämställdhet blir ett sätt att bekämpa diskriminering. Det rättighetsbaserade förhållningssättet utgår ifrån inflytande, vilket kan ses som att inkludera ett maktperspektiv. Att ha makt att utforma samhället och sitt egna liv bland annat genom inflytande i den offentliga verksamheten (jmf. SOU 2005:66). Det Mänskliga rättigheter-projekt som Museiverksamheten deltar i är ett resultat av ett prioriterat mål i kommittén för rättighetsfrågor, att: "Lyfta fram fördelarna för individen och organisationen med ett rättighetsbaserat arbetssätt" och att "pröva rättighetsbaserat arbete i praktiken inom några av Västra Götalandsregionens verksamheter" (Projekt- och genomförandeplan). Projektet är idag i pilotstadiet där tre verksamheter deltar och kommittén för rättighetsfrågor står som projektägare. Museiverksamheten i studien representerar kulturområdet och arbetet ska efter piloten spridas vidare inom samtliga regionens verksamheter. För Museiverksamheten handlar det rättighetsbaserade arbetet om ett gemensamt förhållningssätt och att tänka normkritiskt i utställningar, hur och vem som berättas om och varför. Det normkritiska arbetet kommer jag komma in på mer längre fram, här vill jag istället diskutera hur det MR-arbetet inom pilotprojektet ses som ett antidiskrimineringsarbete och hur jämställdhet kan förstås som antidiskriminering:

Jämställdheten är ju en del av [mänskliga rättigheter], det handlar ju om alla de här diskrimineringsgrunderna, om jämställdhet ur olika aspekter, oavsett vad man har för etnisk bakgrund, kön, sexuell läggning och alla de här [grunderna], så ingår ju det. Det handlar om allas rätt att behandlas på samma sätt, oavsett vad man har för bakgrund. [Museiverksamheten]

Att arbeta rättighetsbaserat innebär för Museiverksamheten vidare att inkludera och samarbeta med olika grupper i samhället. Det kan då handla om att inkludera grupper som utställningar berättar om, eller att samarbeta med Synskadades riksförbund i utformning av

utställningar. Att inkluderas är som tidigare nämnt en viktig aspekt i ett maktperspektiv, att ha inflytande i vad en utställning berättar om eller osynliggör.

Aspekten av jämställdhet som antidiskriminering återkommer i CEMR-deklarationen genom dess andra princip: ”För att jämställdhet ska garanteras måste flerfaldig diskriminering och andra missgynnanden bekämpas”. Att jämställdhetsarbete kommit att bli en fråga om antidiskriminering är något som statsvetaren och genusforskaren Johanna Kantola ser i sin forskning. Hon menar att den svenska jämställdhetspolitiken influeras av EU, bland annat just genom att utvecklas till att handla om antidiskriminering. Det liknar den jämställdhetspolitik som bedrevs i Sverige under 1970-talet, där fokus låg på antidiskriminering. Skillnaden idag är att man talar om multipel diskriminering. (Lyrstrand Larssen 2013; Kantola & Nousiainen 2009). Sedan en tid tillbaka har man inom genusforskning utgått från ett intersektionellt perspektiv och betonat att maktordningar samspelar och rör sig över, mellan och igenom flera sociala kategorier samtidigt. Intersektionalitet betonar också hur grupper är komplexa i sig, de kan inte ses som enhetliga och fixerade utan inrymmer skillnader inom sig (Lykke 2009). Kantola är kritiskt till hur talet skiftar från intersektionalitet till multipel diskriminering. Att tala om multipel eller flerfaldig diskriminering är en effekt av ett fokus på individen, istället för intersektionellt perspektiv på maktordningar. Även om man inom Västra Götalandsregionen talar om intersektionalitet och vikten av att se maktordningar som komplexa, så ligger fokuset på diskriminering och flerfaldig diskriminering. EU behandlar sociala kategorier så som kön och ras som parallella kategorier, menar Kantola, där diskriminering på grund av multipla grunder ses ske under olika förhållanden vid skilda tillfällen, istället för att betona hur de går in i varandra (Lyrstrand Larssen 2013). Att betrakta sociala kategorier som parallella och som påverkande av varandra riskerar också ställas före en förståelse av skillnader *inom* sociala kategorier.

Ambitionen om att mänskliga rättigheter ska vara ett verktyg för att implementera ett intersektionellt perspektiv i Museiverksamheten framkommer vid ett senare tillfälle i samtalet:

Jag tror att om man pratar om mänskliga rättigheter, då går allt ihop, vare sig man pratar om genus eller etnicitet eller vad den än är. Pratar man om jämställdhet eller genus så blir man så fokuserad på bara det. När det ligger under ett gemensamt begrepp så kan man liksom gå över, eller flyta emellan de olika delarna. [Museiverksamheten]

Att tala om jämställdhet som en del av mänskliga rättigheter ser jag som en ambition att

skapa förståelse för maktordningars komplexitet. Mänskliga rättigheter-begreppet kan på sätt och vis ses som intersektionalitet implementerat. Ett sätt att begripliggöra ett teoretiskt perspektiv i konkret praktik. Men vad är det som ska uppnås? Som jag ser det bör jämställdhet och antidiskriminering ses som skilda områden av främst två anledningar: jämställdhetspolitik är inte detsamma som arbete mot diskriminering. Det är två skilda områden med två skilda syften. Diskrimineringslagen är avsedd att skydda enskilda individer mot diskriminering inom olika områden. Aktiva åtgärder är i lagen dock begränsade till relationen mellan arbetsgivare – arbetstagare och utbildningssamordnare – elever/studenter/barn (SFS 2008:567 3 kap.) Jämställdhetsintegrering, eller att som inom regionen betrakta jämställdhet som en horisontell fråga, syftar till att utveckla organisationer och verksamheter och för att verka samhällsförändrande i enlighet med de jämställdhetspolitiska målen. Att använda jämställdhetsintegrering som strategi för att arbeta mot diskriminering är att använda strategin i ett annat syfte än det är avsett för. Antidiskriminering avser att arbeta för att enskilda individer blir bemötta utan att diskrimineras, medan ett integrerat jämställdhetsperspektiv i en organisation eller liknande avser att utforma sin verksamhet utifrån brukares/personals behov oavsett kön. Att se jämställdhetsarbete som antidiskriminering blir en förskjutning från en syn på maktstrukturer till ett fokus på enskilda individer. Viktiga frågor att ställa här är vad som i verksamheten ska betraktas som diskriminerande? Vem har tolkningsföreträde? Ska allt som betraktas som normerande eller som stereotypa föreställningar ses som diskriminerande, eller endast det som i enlighet med lagen hade kunnat leda till fällande dom? Att tala om diskriminering som problemet med ojämställdhet implicerar också att diskriminering är något som avviker från annars jämställda sociala regler, snarare än systemet i sig som ojämställt (Bacchi 2009).

Att jämställdhetsintegrering tenderar att glida över till ett arbete som handlar om antidiskriminering visar studier av satsningar i såväl Sverige (Boman et al 2013) som i EU:

A second evident trend is the growing importance of and focus placed on addressing gender equality and sex-based discrimination through legal and judicial means. Equal opportunities and more specifically equal treatment for women and men came to be considered the most important way of addressing gender-based inequalities, while developing and promoting active gender equality policies received less attention. A shift has taken place towards legal and procedural mechanisms to address discrimination at the individual level. Embedded in a human rights approach that focuses mainly on the individual level, gender equality runs the risk of losing power and strength to address structural inequalities and discriminations at the societal level (EIGE 2014:78)

Här vill jag dock betona att pilotprojektet i Museiverksamheten avser att integrera mänskliga rättigheter och benämns inte som ett jämställdhetsintegreringsprojekt. Men när jag eftersökte en person inom verksamheten som arbetar med jämställdhetsfrågor blev jag hänvisad till detta projekt. Även om det inte uttalat handlar om jämställdhet så är detta arbete vad som betraktas som verksamhetens jämställdhetsarbete.

Även om mänskliga rättigheter är en bas och ett gemensamt förhållningssätt för de långsiktiga uppdragen så talar man i kulturnämnden och kultursekretariatet hellre om ett ”vidgat deltagande”. Vidgat deltagande kan inom kultursekretariatet ses som en vidareutveckling av mänskliga rättigheter:

Mänskliga rättigheter var något som man pratade mycket om en period, men nu försöker man ha ett lite mer nyanserat fokus, eller ett bredare perspektiv, genom att prata om ett vidgat deltagande. Mänskliga rättigheter är mer passiviserande, att vi ska se till att dessa rättigheter respekteras. Men ett vidgat deltagande innebär också att individen kommer fram och har rättighet att delta och hitta sin plats i kulturvärlden. [Utredaren]

Att tala om ett vidgat deltagande framför mänskliga rättigheter lägger ett annat fokus på individen, menar Utredaren vidare. Mänskliga rättigheter handlar i grunden om relationen mellan individen och staten, och som Utredaren påpekar är det den offentliga sektorns roll att respektera, skydda och uppfylla dessa rättigheter, men att tala om ett vidgat deltagande gör individen till en mer aktiv deltagare i kulturområdet. Det intersektionella perspektivet är viktigt för kulturnämnden och den tidigare handlingsplanen för mänskliga rättigheter har i dag spelat ut sin roll som egen plan och ska nu vara integrerad i kulturplanen. En strategi för Vidgat deltagande är i dag under arbete och planeras lanseras sommaren 2014. I intervjun med Utredaren uttrycks en ambition om att undvika att fokus läggs på individen, att undvika att betrakta ett jämlikt deltagande i kulturen som ett antidiskrimineringsarbete. Strategin är idag ej färdigställd och ingår därför inte i denna studie, men i Kulturnämndens detaljbudget för 2014 lyfts att ett vidgat deltagande som strategiskt område handlar om att motverka diskriminering och att verka för ett tillgängligt kulturliv som präglas av jämställdhet och interkulturell dialog. Syftet med strategin är ”att ta ett samlat grepp och systematiskt arbeta för det långsiktiga målet om att kulturlivet ska vara tillgängligt för alla. Att främja mänskliga rättigheter är en förutsättning för arbetet.” (Kulturnämndens detaljbudget 2014). Ett vidgad deltagande är i fokus även i den nationella kulturpolitiken, där målet precis som hos Västra Götalandsregionen är att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Att tala om ett vidgat

deltagande framför mänskliga rättigheter ser jag som ett försök att öppna upp kulturen och göra den mer tillgänglig och inkluderande, snarare än att endast se till att ingen blir diskriminerad. Men med anknytning till den marknadsekonomiska diskursen jag lyfter i det föregående kapitlet blir det vidgade deltagandet och en försäkran om att ingen ska diskrimineras också en koppling till tillväxtidealet. Deltagandet måste vidgas för att bredda kundbasen, för att generera tillväxt. Diskriminering kan inte förekomma då det exkluderar potentiella kunder. Men då själva strategin för Vidgat deltagande inte ingår i denna studie blir det svårt att göra en djupare analys av begreppets innehåll.

4.1.1 Mänskliga rättigheter som en fråga om konsensus

Att tala om jämställdhet som en mänsklig rättighet kan ses som ett sätt att tala om jämställdhet som en konsensusfråga. Där jämställdhet och genusperspektiv kan ses som kontroversiellt så är det svårt att tala emot att ingen ska diskrimineras, att alla människor är lika i värde. Det är en självklarhet att män och kvinnor, flickor och pojkar ska kunna ta del av verksamheten utan att bli diskriminerade. Det liknar det resonemang som förs av Sara Ahmed (2012) kring begreppet diversity:

Diversity is more easily incorporated by the institution than other words such as 'equality', which seem to evoke some sort of politics of critique or complaint about institutions [...] Diversity becomes identified as a more inclusive language *because* it does not have a necessary relation to changing organizational values. (a.a 2012:65).

På samma sätt skulle man kunna se talet om mänskliga rättigheter som framgångsrikt då det inte innebär någon större förändring i organisationen. De allra flesta som kommer i kontakt med handlingsplanen för CEMR-deklarationen är positiva, med några få undantag:

Ibland är det ju någon som sitter och är emot det man säger. Det var en kille, till exempel, som var emot när jag pratade om jämställdhet, som tyckte att det inte var något att ha. Och en del tycker att normer, det är inte något de har, att 'jag är fri från normer, jag diskriminerar aldrig'. [MR-strategen]

När handlingsplanen för CEMR-deklarationen antogs i regionfullmäktige var samtliga partier utom Sverigedemokraterna positiva till deklarationen och dess innehåll. Ledamöter från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet pläderade för bifall medan Sverigedemokraterna pläderade för avslag och var negativa till synen på kön som social konstruktion och användande av genusbegreppet.⁵ Handlingsplanen antogs med en ändring

5 När deklarationen antogs i regionfullmäktige 2008 fanns inte Sverigedemokraterna representerade. Se

där "kvinnor" i mål och åtgärder kring våld i nära relationer ändrades till "någon". Sverigedemokraterna har inte heller någon plats i kommittén för rättighetsfrågor och MR-strategen gissar försiktigt att jargongen då hade varit annorlunda. Att reservera sig mot mänskliga rättigheter, normkritik och jämställdhet blir att skiljas ut som ett undantag från den svenska jämlikhetsnormen där alla människors lika värde ses som en självklarhet. Ett konsensusträvande skapas och jämställdhet blir en fråga om rätt och fel. Problemet med ojämlikheten placeras, enligt Gottzén och Jonssons beskrivning av den svenska jämställdhetsnormer, hos enskilda individer, som motsätter sig denna självklarhet, istället för på en samhällelig nivå (jmf. Gottzén & Jonsson 2012). I denna kontext, med anknytning till Mouffes teorier om det politiska och hur politiken blir en fråga om moral, blir ett ifrågasättande av denna självklarhet också ett ifrågasättande av det som det råder konsensus om är 'rätt'. Det blir att placera in sig på fel-sidan av en rätt/fel-skala. I Västra Götalandsregionen pekas Sverigedemokraterna ut som de som ensamt motsätter sig jämställdhetsarbete och synen på ojämställdhet som grundad i könsmaktsordning och kön som social konstruktion⁶. Att reservera sig eller aktivt ta ställning mot jämställdhet och beskrivningen om ojämställdhetens orsak blir att likställa sig med Sverigedemokraternas odemokratiska syn på jämställdhet.

Inom denna diskurs görs jämställdhet till en mänsklig rättigheter som är omöjlig att ifrågasätta. När jämställdhet diskursivt organiserar kring mänskliga rättigheter fixeras en förståelse om jämställdhet som en självklarhet i alla människors lika värde. Kön görs till individer där varje enskild individ ska stärkas och undgå diskriminering. Konflikt och intressekonflikter uttraderas.

4.2 Jämställdhet som jämn könsfördelning

Att tala om jämställdhet som jämn könsfördelning är ofta förekommande, så också i mitt material. Inom svensk jämställdhetspolitik görs en skillnad mellan det som kallas kvalitativ och kvantitativ jämställdhet, där den senare betraktas som uppnådd om en fördelning mellan kvinnor och män ligger på 40-60 procent eller jämnare. När ett fokus läggs på mätbarhet och statistik är det den kvantitativa aspekten som mäts oftare än den kvalitativa som kan vara svår att tala om i termer av siffror (jmf ex. Rönnblom 2011). Detta stycke knyter an med

regionfullmäktiges webb-tv från 2013-09-24 för hela debatten kring handlingsplanen.

http://vgregion.media.fnf.nu/27/regionfullmaktige_24_september_2013 [hämtad 2014-03-27]

6 Se Towns, Karlsson och Eyre (2014) för analys av Sverigedemokraternas ideologiska syn på kön, jämställdhet och nation.

diskussionen jag förde i kapitel 3 angående representation, där jag lyfter hur stereotyper har en viktig roll inom representationsteorin och hur Ernesto Laclau talar om representation som att både företräda och gestalta på samma gång.

Här blir det för mig nödvändigt att sträcka mig utanför mitt egna insamlade material och lägga ganska stor vikt vid ett dokument som rekommenderades mig under intervjun med utredaren och tjänstemannen på kultursekretariatet. Det refererades under intervjun till rapporten "(O)jämn kultur?" från 2011. Rapporten visar att könsfördelningen i Västra Götalandsregionens kulturverksamheter följer samma mönster som i landet i stort: kvinnor nyttjar kulturutbudet i högre grad än män, även om många institutioner visar statistisk jämställdhet i sin fördelning. Könsfördelningen i ledningsgrupper varierar beroende på verksamhet där scenkonstområdet har en övervikt av män och museiområdet en övervikt av kvinnor. Rapporten visar också stora skillnader i vem som givit upphov och gestaltat produktioner på museer och inom scenkonstområdet. Kvinnor anlitas i högre utsträckning för att gestalta utställningar inom museiverksamheten, medan det inom scenkonstområdet, med några undantag, är en klar manlig dominans bland kompositörer och dramatiker. Rapporten är en jämställdhetskartläggning på uppdrag av Kulturnämnden och har syftet att se hur den representativa jämställdheten ser ut i de uppdrag, projekt och stipendier kulturnämnden beviljat medel 2008-2010. Syftet med kartläggningen anges vara att få en bild av hur de olika könen är representerade i gestaltningen av den kultur medborgarna får möta. Kartläggningen resulterade i ett kulturpolitiskt jämställdhetsindex, som ger en fingervisning om könsfördelning. Jämställdhet i rapporten görs konsekvent till en fråga om könsfördelning bland personal i olika befattningar och upphovspersoner till produktioner i olika bemärkelser. Undantaget är filmområdet där Film i Väst, förutom könsfördelningen bland producenter, manusförfattare och regissörer också redovisat en könsfördelning i berättarperspektiv. Talet om jämställdhet som jämn könsfördelning varierar i mitt material. Inom Rättighetskommittéen ser man på jämn könsfördelning, eller kvantitativ jämställdhet som ett dilemma:

Men det är ju ett sånt här dilemma inom jämställdhetsarbete: handlar det om statistik, att räkna huvuden? Är det det som ger effekt på jämställdheten, fördelningen av makt? Under [ett tidigare arbete] poängterades det att 'Stirra er inte blinda på uppföljningen, för då blir det lätt antalet män och kvinnor på olika nivåer, och vad säger det?'. Det var samma nu, att först ta fram handlingsplan och strategi och *sen* tänka på uppföljning så att man inte fastnar i att allt ska vara uppföljningsbart och då blir det statistik. [MR-strategen]

Samtidigt tenderar fokus att hamna just på antal, även då det berör en mer kvalitativ aspekt. Mål om att bekämpa stereotyper (artikel 6) eller att ingen diskriminering ska förekomma (artikel 10) har i handlingsplanen åtgärder som handlar om att utveckla och utbilda personal med ledande befattning inom mänskliga rättigheter och genuskompetent ledarskap. Där följs målen upp genom att räkna antalet personer som genomfört utbildningen. Hur den kvalitativa aspekten och utbildningarnas effekter i verksamheten ska mätas är idag inte färdigställt, men under arbete, enligt MR-strategen. Även inom kultursekretariatet betonas att en jämn fördelning mellan kvinnor och män inte är någon garanti för jämställdhet och att även skillnader mellan nivåerna måste beaktas:

Det blir ju lätt kvantitativt. Hur många män och hur många kvinnor. När det gäller filmen till exempel, då har det varit viktigt att inte bara titta på hur många män och kvinnor som arbetar i produktionen utan också vilken roll de har [Kulturtjänstemannen]

Att jämställdhet förstås utifrån könsfördelning är vanligt förekommande oavsett om man talar om bolagsstyrelser, politisk representation eller kulturområdet. Frågan är vad en jämn könsfördelning förväntas leda till och vad en ojämn könsfördelning antas vara ett resultat av. CEMR-deklarationens tredje princip lyder ”Ett representativt deltagande av kvinnor och män i beslutsprocessen är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle” och har underskriften: ”För att rätten till jämställdhet ska förverkligas krävs att kommuner och regioner vidtar alla lämpliga åtgärder och använder sig av alla lämpliga strategier för att främja en representativ fördelning mellan kvinnor och män på alla nivåer i beslutsprocessen”. Att tala om en jämn könsfördelning som detsamma som jämställdhet reducerar jämställdhet till en fråga frikopplad från maktperspektiv och kvalitativa aspekter. Jämställdhet blir då någonting som antingen *är* eller inte är. En jämn könsfördelning ses som betydande i Västra Götalandsregionen, vilket jag kommer diskutera mer längre fram, men samtidigt finns ambitionen om att arbeta sig bort från den kvantitativa aspekten.

Inom scenkonstverksamheten skiftar betydelsen av jämn könsfördelning beroende på vilken del av verksamheten det pratas om. Statistik förs över såväl publik som personal och föreställningar och siffror rapporteras regelbundet till regionen, statens kulturråd, statistiska centralbyrån och liknande.

Det är klart att vi räknar, för det har ju också med jämställdhet att göra och för att kunna följa upp. Är det obalans så är det viktigt att få in fler kvinnor och män, som är lika i kompetens, för det är viktigt [Scenkonst HR].

Att se könsfördelning som *balans* talar för att man betraktar könen som komplement till varandra. Gruppen män och gruppen kvinnor ses som två stabila enheter som tillsammans kan skapa jämvikt och balans. För att balans ska kunna finnas krävs att enheterna ses som skilda från varandra. När jämställdhet artikuleras som balans mellan könen bildas en förståelse av två kön, som endast i jämvikt tillsammans skapar en jämställdhet. Dessa två motpoler måste vara varandras motsatser. Jämställdhet blir en jämn fördelning mellan manligt och kvinnligt som är knutna till manskroppar och kvinnokroppar (jmf. Dahl 2005). Skillnader inom grupperna omöjliggörs eller görs irrelevanta.

4.2.1 Equality or quality?

En jämn könsfördelning och balans mellan könen är i Scenkonstverksamheten viktigt när det handlar om personalstrukturen och ledningsgruppen, men när det kommer till föreställningar och gestaltning spelar fördelningen en mindre roll:

Förra året så var det till exempel fyra föreställningar med mycket män på scenen. Men det handlade om fyra stycken väldigt starka kvinnoporträtt. Det var väldigt medvetet att följa temat starka kvinnor även om det inte var så många kvinnor på scenen. När vi lämnar in det till kulturdatabasen så ser det ju ut som om det är jättemånga män, och det är det ju, men det syns inte hur det är gestaltat, vad det är vi visar. [Scenkonst HR]

Att tala om temat ”starka kvinnor” relaterar jag till talet om att motverka stereotyper. En vanlig stereotyp uppfattning om kvinnor är att de är svaga och utsatta. Att då tematisera starka kvinnor ser jag som en motsats till att tematisera stereotyper. Men i enlighet med Halls stereotypiseringsprocess kan också ”starka kvinnor” ses som en stereotypisering i sig. Det rör sig då inte om att motverka stereotypa gestaltningar utan att lyfta fram en mer önskvärd stereotyp.

I personalstrukturen är en jämn könsfördelning önskvärd men inte avgörande. Scenkonst HR tar ledningsgruppen som exempel som beskrivs som ojämsälld då könsfördelningen är ojämn.

Men det är ju också viktigt att titta på hur den verkliga maktfördelningen är. Vi har sett över vilka som sitter i olika grupper och tagit stickprov på talartid i ledningsgruppen. Så att det är en bra blandning. Befattning och kunskap styr också. Jag uppfattar att det i de flesta fallen är en väldigt bra balans. Det är ett varmt, omtänksamt klimat. Det är respekt, liksom. [...] Medvetande gör otroligt mycket [Scenkonst HR]

En jämn könsfördelning är inte en garanti för jämn maktfördelning, men den jämställdhetspolitiska utredningen *Makt att forma samhället och sitt eget liv* betonar att representation är ett viktigt politiskt verktyg för att skapa en jämn fördelning av makt och inflytande (SOU 2005:66:67). Inom scenkonstverksamheten är en jämn könsfördelning önskvärt främst inom personalstrukturen. På den konstnärliga sidan är talet ett annat. Där är könsfördelningen något som är svårt att påverka:

Om vi ska ha den bästa dirigenten som ska dirigera ett stycke. I Europa så råkar det vara en man, därför blir det den mannen. 'Men vi hade en man förra gången, så då måste vi ha en kvinna nu' -'Men han är bäst i Europa, kanske i världen'. Men man kan ju inte säga att en man ska ha varannan man, utan kvaliteten måste gå före. Det är ju inte så att man säger att kvinnan är sämre, det handlar om genrer.
[Scenkonst M]

Med Vad är problemet-ansatsen blir en formulering av kvalitet som en motsättning till jämställdhet i den här aspekten en representation av att kvinnor, som är underrepresenterade i sammanhanget, ses som att de inte uppnår samma kvalitet som männen. Genusvetaren och författaren Vanja Hermele (2010) pekar ut tre myter i kultursverige: den första myten handlar om att det hela tiden blir bättre och bättre, den andra om att det inte fanns några konstnärligt verksamma kvinnor förr i tiden och att det är anledningen till varför så få verk av kvinnor sätts upp idag. Den tredje myten handlar om att det finns en motsättning mellan kvalitet och jämställdhet: "I jämställdhetsdiskussionen används argumentet ofta för att slippa och förväntas trumfa alla motargument: är det bara tillräckligt bra kvalitet spelar det ingen roll hur det har producerats eller vem som har gjort det. Det betraktas snarast som en motsats till jämställdhet och används som om det stod utanför normer och politik" (Hermele 2010:96) Myten om jämställdhet som oförenligt med hög kvalitet är mycket omdiskuterat bland såväl akademiker som i kulturdebatten i stort. Hermele (2006a; 2006b) ser det som att innebörden av kvalitetsbegreppet vilar på tre stöttepelare: kanon, kulturarv och klassiker. Vad som anses vara kvalitet beror på vad som har tagits upp i kanon, vad som räknas som kulturarv och vad som anses vara en klassiker. Hermele ser kvalitet som ett mystifierat begrepp som tillsammans med stöttepelarna samspelar som betydelseskapande processer i vad som blir ett cirkelresonemang:

Kvalitet har definierats genom en relativt snäv cirkel där ett fåtals arbete blir det som räknas till kvalitet och kvalitet är detta fåtals arbete. Översatt till scenkonstområdet blir det, lite tillspetsat: det som visas på stora scenen på Dramaten är kvalitet – eftersom det visas på stora scenen på Dramaten. Kvalitet blir därmed ett begrepp som fylls med betydelse genom det förflutna, det vi redan

vet, det vi redan sett. Konsekvensen blir att kvalitetsbegreppet förlorar sin visionära potential och blir manligt kodat eftersom det definierats genom mäns arbete. (Hermele 2006b:445)

Hermele menar att hur kvinnor stängs ute från cirkelresonemanget kan förstås genom begreppen ”token” och ”gate-keeper”. Enskilda gate-keepers, som i denna kontext konstnärliga chefer, måste agera för att förändra en historisk gate-keepingprocess. Token-skapande sker genom särskiljande, synliggörande och generaliserande som utestängningsmekanismer. Genom särskiljande ses kvinnor, eller andra avvikande, som annorlunda och låses därmed in i särskilda fack utanför kvalitetsstämpeln. Särdrag förstärks så det passar förutfattade meningar om den sociala gruppen som avvikaren representerar och på så sätt (synlig)görs kvinnor till kvinnor utifrån generaliseringar och förutfattade meningar om vad kvinnor är (Hermele 2006a). I kontexten av denna uppsats kan ”starka kvinnor” beskrivas utifrån token-skapande, där kvinnor särskiljs som att vara starka. I det statliga betänkandet *Plats på scen* (SOU 2006:42) betonas att kvalitet är ett subjektivt begrepp som inte kan frikopplas från normer. Att slå fast att kvalitet ökar *eller* minskar i och med ett förändringsarbete, menar betänkandet, kan göra att förändringen avstannar. De normer som är kopplade till begreppet kvalitet idag, kan inte ses som fixerade och fasta. ”Kanske är det så att scenkonstens kvalitet enligt den befintliga normen inte alls blir bättre [...] av ökad jämställdhet och ökad jämlikhet? Samtidigt som kvaliteten enligt andra normer ökar.” (SOU 2006:42:59).

I intervjun med Scenkonstverksamheten går samtalet om kvalitetsbegreppet snabbt vidare till att handla om kvotering, det blir tydligt att de ses som sammanhörande. Både Scenkonst HR och Scenkonst M är överens om att det inom deras verksamhet inte är ett alternativ:

Det är ju lite nesligt att man fått sitt jobb på grund av sitt kön [...] Vissa år är det fler. I exempelvis regiteam så är det fler regissörer som är kvinnor och andra år är det inte det. Det beror ju på vilka verk man väljer. Ofta har de satt upp just de här verken många gånger. [Scenkonst HR]

Kanon kan dock ses som en form av kvotering, där den manliga konstnären, det manliga geniet, genom tiderna ständigt kanoniserats och kvalitetsmärkts på grund att de med sitt kön setts som det allmänmänniska och inte det avvikande. Historiskt är det män som haft makten att bedöma vad som kan räknas som kvalitet, som utgör normen än idag. Då män fortsätts kanoniserats genom cirkelresonemanget ovan fortsätts de kvoterats in i kanon (Hermele 2006b, 2009). Att ställa kvalitet före jämställdhet dyker också upp i intervjun med kultursekretariatet.

Både Kulturtjänstemannen och Utredaren pekar ut just konstnärlig kvalitet som ett vanligt argument mot jämställdhet i kulturnämndens verksamheter. Det ses som en komplex fråga som är svår att hantera och påverka. Utredaren har, tillsammans med en utredarkollega, istället börjat fundera över om problemet kanske ligger någon annanstans:

Är det egentligen en fråga som vi kan påverka *här*, på den här nivån, eller är det något som skulle gå längre bakåt, i skolor som utbildar dirigenter. Att skolor ser till att utbilda och intressera fler kvinnor. Att det är brist på kvinnliga dirigenter kanske ligger längre bort, eller längre ner [Utredaren]

Inom Scenkonstverksamheten är könsfördelning något som inte arbetas med aktivt då det gäller den konstnärliga sidan. Att betrakta problemet med jämställdhet som att det inte finns tillräckligt med kvinnliga dirigenter idag, som i citatet ovan, ser jag som sammanlänkat med den första av Hermeles mytbeskrivning - att det blir bättre och bättre, att nästa generation kan intresseras, utbildas och så småningom lösa problemet med ojämställdheten. Ansvar i dag ligger då i att hålla ut och åtminstone se till att det inte blir sämre. Bland yngre kulturutövare visar statistik att exempelvis Sveriges musik- och kulturskolor domineras av flickor i samtliga ämneskategorier med undantaget medieämnen⁷. Ju högre upp i nivå desto färre kvinnor återfinns. 2010 var 25 procent av eleverna på musikhögskolornas kandidatnivå kvinnor (Hermele 2010). Att se att ett bristande intresse skulle vara anledningen till varför flickor och kvinnor faller bort på vägen gör att problemet läggs hos kvinnorna själva.

I detta stycke har jag visat inte bara hur jämställdhet artikuleras som jämn könsfördelning utan också att artikulationen sker på olika sätt. Den jämna könsfördelningen handlar dels om att mäta hur jämställdheten "ligger till", genom att räkna antalet kvinnor inom olika befattningar och olika nivåer och utifrån statistik följa utvecklingen. Det handlar också om att könsfördelningen ska vara jämn på olika positioner bland personalen, hur fördelningen ser ut mellan olika befattningar och yrkeskategorier. Det handlar också om fördelningen mellan kvinnor och män som är upphovsmakare inom kulturområdet. Antalet kvinnliga regissörer, dirigenter och liknande ses som en måttstock för jämställdhet. Genom detta sätt att artikulera jämställdhet som jämn könsfördelning fixeras jämställdhet till något som vissa kroppar *för med sig*, men samtidigt läggs ett litet fokus på kulturens *inhåll*. Jämställdhet blir en fråga om att förutsättningarna ska vara lika för alla, där *resultatet* ges mindre vikt. Undantaget är de starka kvinnoporträtten som Scenkonstverksamheten talar om,

7 Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) genomför årligen en mätning av könsfördelningen bland landets musik- och kulturskolor. 2012 låg den totala könsfördelningen på 64 procent flickor och 36 procent pojkar. (smok.se/om-smok/statistik [hämtat 2014-04-01])

och berättarperspektivet i filmen som var en del av resultatet i rapporten (O)jämn kultur? Frågan är då om tanken är att en jämn könsfördelning bland personalen leder till ett mer ”jämfäst” innehåll? Om så är fallet talar det för att kvinnor och män ses som skilda grupper som för med sig olika perspektiv och därför påverkar kulturens innehåll på olika sätt. I diskursen knyts kön till att handla om två kategorier som varandras motsatser som tillsammans i en jämn fördelning kan skapa balans. Detta sätt att artikulera jämfästhet är motsägelselfullt i kontrast till nästa stycke där jag lyfter hur jämfästhet artikuleras som ett normkritiskt förhållningssätt. När jämfästhetsarbete ses som ett normkritiskt arbete ifrågasätts synen på män och kvinnor som kompletterande grupper. Genom att placera dessa skilda sätt att artikulera jämfästhet tätt intill varandra i texten så synliggörs en tydlig kontrast i de olika diskursernas kamp om begreppets jämfästhets mening.

4.3 Jämfästhet som normkritiskt förhållningssätt

I museiverksamheten, där pilotprojektet för mänskliga rättigheter pågår, framkommer det att detta sätt att arbeta inte är något nytt för verksamheten. Det är först nu, i samband med projektet, som de fått ett namn på hur de arbetar – ett rättighetsbaserat arbete. Ett normkritiskt förhållningssätt och en medvetenhet kring de val som görs och inte görs står i fokus. I arbetet med projektet för att integrera mänskliga rättigheter i all verksamhet tas verktyg fram för att underlätta att ”komma in i tänket”:

Vid en utställning till exempel, kan det vara frågor som 'vad är det vi väljer att berätta?', 'vilka väljer vi att berätta om?', 'varför väljer vi att berätta om de här och inte andra?'. Man kan ju inte ha med sig alla olika rättighetsprinciper i allting, men man ska ändå vara medveten om att man väljer bort och varför man väljer det andra och vilka man kan samarbeta med. När det gäller utställningar handlar det mycket om *vems* historia man väljer att berätta om och på vilket sätt.
[Museiverksamheten]

Med dessa frågeställningar försvinner fokus på antidiskriminering. Besökare och personal ska inte bara undvika att diskrimineras, utan ett kritiskt förhållningssätt till vilka normer som reproduceras i verksamheten ska beaktas. I regionens handlingsplan för deklARATIONEN är det det normkritiska perspektivet förankrat i regionens budget: ”Medvetenhet om hur traditionella strukturer och normer styr det dagliga arbetet måste öka för att jämfästhetsperspektivet ska få genomslag inom alla områden” (Handlingsplan s. 3). För MR-strategen är normer främst sammanhörande med stereotypa föreställningar och spelar en viktig roll i de utbildningar som i handlingsplanen finns som åtgärd till såväl mål om att bekämpa stereotyper som flerfaldig

diskriminering:

Ja, där pratar vi mycket om normer. Vad är normer, varför finns de och hur kan normer leda till diskriminering. Diskriminering är ju det övergripande brottet mot mänskliga rättigheter och då försöker vi knyta de här normerna till verksamheten. [MR-strategen]

Till skillnad från att betrakta jämställdhet som jämn könsfördelning där förståelsen av kön blir en binär tvåkönsmodell med essentialiserande och cementerade köns kategorier träder här en mer problematiserande bild fram.

Ja, det är ju tricket i jämställdhetsarbete. Nu säger vi att vi inte ska ha de här stereotyperna och dela upp och skilja på män och kvinnor och sen gör vi det ändå. Vi reproducerar ju könen på alla sätt genom könsuppdelad statistik, eller genom att försöka locka ett visst kön. Och det är väl ett sätt för att nå ett mål som är bra [...] Så det är ju inte det ultimata sättet, men på *nått* sätt ska man ju förändra. [MR-strategen]

Ett normkritiskt förhållningssätt att svårt att kombinera med mätbara mål och uppföljning. Genom utbildningar som problematiserar stereotyper och normer försöker regionen luckra upp en binär könsmodell. Med en grundsyn om att diskriminering inte alltid endast beror på kön så problematiseras normer och stereotyper också med ett intersektionellt perspektiv. Ett normkritiskt förhållningssätt framkommer också i samtalet med Scenkonstverksamheten, där en medvetenhet och ett problematiserande av sin egna roll betonas. För en tid sedan genomförde verksamheten en heldag tillsammans med en genusforskare, som inledde ett arbete kring konstnärlig gestaltning och hur man gestaltar kön. Chefer och övriga konstärliga personal fick samtala och reflektera över kvinnligt och manligt i rolltolkning, språk och gestaltning:

Sen har man ju en regissör såklart som kommer in och bestämmer hur det ska vara, men vi har ju repetitionstid där vi repeterar verket innan regissören kommer. Det sätts ju väldigt tidigt, så medvetenheten, ju starkare den är hos oss, hur man ska tänka kring de här sakerna, desto bättre är det. Så vi arbetar mycket från dessa perspektiv. Det handlar mer om att informera än om att utbilda. [Scenkonst M]

Det normkritiska förhållningssättet finns närvarande i stort sett i samtliga intervjuer och då som en grundläggande samsyn som handlar om medvetenhet och självreflexivitet. I utbildningar och projekt får chefer och personal utrymme att problematisera sin egen roll i görandet av kön och hur stereotyperna föreställningar kan leda till normerande och diskriminerande handlingar. Vilken genomslagskraft det arbetet har och vilka effekter det får i verksamheten är dock svårt att veta då uppföljning och kravet på mätbarhet fokuserar andra

områden. Då blir könsfördelning och *antalet* utbildningar eller projekt det som mäts. Att ett antal chefer vid några enstaka tillfällen får möjlighet att problematisera sin roll är ingen garanti för att det kommer få effekter i verksamheten i framtiden. Att tala om jämställdhet som jämn könsfördelning inom kulturområdet riskerar också att bli snedvridet då man skiftar mellan att tala om kulturkonsumenten, som statistiskt sett är kvinna, och upphovsperson, som i högre grad är man, men ständigt implicit utgår från att jämställdhet är en fråga som rör främst kvinnor. Om jämställdhet ses som antidiskriminering och det är en brist på män bland de som nyttjar kulturen; är problemet då att män diskrimineras i mötet med kulturen? Män dominerar den konstnärliga gestaltningen, men kulturnämnden satsar på att öka jämställdheten bland deltagarna. Otydligheten kring vad begreppet jämställdhet innebär skapar också en otydlighet kring vad arbetet ska innebära. För vem och varför?

5. Vad är problemet?

När jag påbörjade denna uppsats var en första tanke att jag skulle följa talet om jämställdhetsbegreppet från CEMR-deklarationen, via regionens handlingsplan och kulturnämndens tjänstekansli och vidare ut till verksamheterna, för att se vad som händer med begreppet under resans gång. Men när tiden gick och analysen trädde fram insåg jag att inte fanns någon självklar resa att följa. Det finns ingen tydlig startpunkt och inte heller någon självklar slutdestination. Jag kunde inte se någon enkel resväg mellan deklaration och handlingsplan och ingen enkel resväg från handlingsplan till verksamhet. Rese-metaforen är bristfällig. Istället framträder flera olika diskurser som på olika sätt är knutna till varandra och som har olika sätt att förstå och begripliggöra begreppet jämställdhet. Det går i linje med den diskursteori som Laclau och Mouffe arbetat fram och som utgör teoretisk utgångspunkt och metodologi för denna uppsats. En diskurs kan inte etableras så totalt att den blir ensamt rådande. Artikulation sker inom flera diskurser, där element fylls med olika betydelser och mening etableras på olika sätt. Dessa olika diskurser är motstridiga varandra och har olika sätt att förstå och begripliggöra begreppet jämställdhet. Det är tydlig att begreppet fylls med olika innehåll i de olika nedslagen i Västra Götalandsregionen som jag gör i denna uppsats. Genom dessa olika sätt att artikulera och fylla begreppet med innehåll skapas också förståelser om kön på olika sätt.

Enligt Laclau och Mouffe kan inte subjekt påstås skapas endast inom en diskurs, utan bestäms utifrån flera olika diskurser samtidigt, på olika sätt. Det är något som framträder i min analys, det finns flera olika sätt att förstå ”kvinna” och ”man” som subjekt, subjekten får mening på olika sätt i de olika jämställdhetsdiskurserna. I denna avslutande diskussion sammanfattar jag resultaten, knyter ihop min analys och återkopplar till uppsatsens syfte, frågeställningar och teoretiska utgångspunkter.

5.1 Diskursiv förhandling

Trots att rese-metaforen är bristfällig så ser jag i analysen hur talet om jämställdhet i CEMR-deklarationen och i intervjuerna som liknande varandra. De nodalpunkter som identifieras och används som rubriker i analysen i kapitel fyra kan direkt sammanlänkas med flera av deklarationens grundläggande principer. Princip 1 handlar om jämställdhet som en grundläggande (mänsklig) rättighet och princip 2 om att bekämpa flerfaldig diskriminering och andra missgynnanden (jämställdhet som antidiskriminering). Princip 2 knyter jag också

an till intersektionalitet och vidgat deltagande. Princip 3 behandlar representation och jämn könsfördelning, där ett representativt deltagande ses som en förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Princip 4 handlar om stereotypa föreställningar där deklarationen ser att ett avskaffande av stereotypa föreställningar om kön är avgörande för att uppnå jämställdhet. Men jag skulle ändå inte vilja påstå att dessa sätt att tala om jämställdhet är ett resultat av begreppets resa från deklarationen till verksamheten. Deklarationen och handlingsplanen som policydokument är i sig ett resultat av och medskapare av de diskurser som figurerar i vår samtid. Möjligen vore en rimligare analys av artikulationernas likhet med deklarationens principer ses som en effekt av skiftet till en interaktiv samhällsstyrning, governance, som jag diskuterar i kapitel 3.3. Där är europeisering en av aspekterna för detta skifte.

I analysen framträder olika artikulationer kring begreppet jämställdhet, där begreppet gentemot olika nodalpunkter tillskrivs mening på olika sätt. Entydighet är frånvarande, på samma gång som jämställdhet förstås och begripliggörs mot en nodalpunkt begripliggörs den också mot andra nodalpunkter. Jämställdhet framträder i intervjuerna som antidiskriminering *och* jämn könsfördelning *och* normkritiskt förhållningssätt. När jämställdhet artikuleras som antidiskriminering blir kvinnor och män artikulerade som i grunden jämställda där diskriminering blir undantagen som bekräftar regeln. Kvinnor och män ses då också som i grunden lika, som ska behandlas lika. När jämställdhet istället artikuleras som jämn könsfördelning ses kvinnor och män som varandras olikar, som besitter olika egenskaper och som kan erbjuda olika perspektiv med sin närvaro. I den normkritiska synen på jämställdhet ifrågasätts denna uppdelning av kvinnor och män.

Inom Västra Götalandsregionen ser jag jämställdhet som starkt knutet till den nyliberala marknadsekonomiska diskursen med tillväxt i fokus. Diskursteoretiskt ser jag just ”tillväxt” som nodalpunkt vilken begreppet jämställdhet artikuleras och organiseras kring. Nodalpunkter inom diskursteorin förstås som privilegierade tecken kring vilka en diskurs organiseras. När jämställdhet artikuleras gentemot tillväxt fixeras och reduceras jämställdhet till ett antidiskrimineringsarbete som ska stärka individen så den kan uppnå sitt fulla potential. Ingen har råd att undvaras när tillväxt ska genereras. De som ska tas tillvara på är kvinnor, eftersom det är kvinnor som historiskt blivit uteslutna från den offentlig-politiska arenan. Kvinnor blir en kategori som besitter särskilda egenskaper som ska balanseras gentemot de egenskaper män besitter. Problemet med kvinnors frånvaro representeras som att kvinnor är i behov av hjälp och stöd för att kunna bli en resurs i samhället. Inom såväl den

marknadsekonomiska diskursen som diskursen organiserad runt mänskliga rättigheter och antidiskriminering står individen i centrum, då blir det motstridigt och motsägelsefullt att tala om jämställdhet som grundat i maktstrukturer där grupper är hierarkiskt över- och underordnade varandra.

Det normkritiska perspektivet görs inte irrelevant i min analys, det är i allra högsta grad närvarande och ses som viktigt bland de intervjupersoner som ingår i studien. Men samtidigt så knyts det normkritiska förhållningssättet samman med rättighetsbaserat arbete och tal om mänskliga rättigheter, där *individen* är den som ska lyftas och stärkas och undgå diskriminering. Strukturella orättvisor och makt osynliggörs samtidigt som de ska belysas. Individen ska bjudas in och tas tillvara på i en organisation som består i samma form. Det normkritiska förhållningssättet är också något som jag bedömer *talas* mycket om, som ett slags alibi, men som får träda åt sidan och ges mindre vikt när det kommer till konkreta åtgärder där den kvantitativa jämställdheten är det som får definiera vad jämställdhet är. Likt stereotypen ”starka kvinnor” blir ”normkritik” en slags stereotyp.

Vad som framträder i analysen är att personerna som jobbar med jämställdhet såväl i verksamheterna som på tjänstemannanivå rör sig inom flera diskurser, där artikulationen kring begreppet jämställdhet sker på olika sätt samtidigt. En diskursiv kamp emellan de olika sätten att beskriva jämställdhet blir för mig svårt att se, eftersom den ena artikulationen inte betraktas som uteslutande av den andra. Intervjupersonernas artikulationer både ifrågasätter och reproducerar diskurserna. Normkritiskt förhållningssätt, makt, balans och antidiskriminering ges alla stor vikt. Det rör sig snarare om en diskursiv förhandling än en diskursiv kamp om hur jämställdhet ska definieras och vilket innehåll som begreppet ska fyllas med. Det är inte *en* betydelse som tillskrivs utan flera, och dessa rör sig från olika håll och olika diskurser. Förhandlingen kan också ses som effekt av den otydlighet som råder i materialet. CEMR-deklarationen pekar ut stereotyper som problemet med jämställdhet, utan att på ett tydligt sätt beskriva dess effekter, vad stereotyper *gör* och vad de kan ses som symptom på. Istället blir det stereotyperna i sig som är problemet med ojämställdheten.

5.2 Politik eller moral

Den politiska aspekten har stor betydelse för uppsatsens driv, om huruvida kön betraktas som en politisk kategori, om jämställdhet artikuleras i termer av konflikt. Men det är samtidigt en aspekt jag fann svår att fråga om i intervjuerna jag genomförde. Jag ställde inte frågan om

jämställdhet som politisk/ideologisk fråga i samtliga intervjuer och därför skriver jag fram detta allra sist. På ett personligt plan rör det sig också om en osäkerhet kring hur jag skulle analysera materialet. Intervjun med personal på kultursekretariatet var den första intervjun som genomfördes. När samtalet närmade sig sitt slut ställde jag frågan om huruvida jämställdhet betraktas av Utredaren⁸ som en politisk fråga. Frågan möts av en osäkerhet:

Det är klart att vissa frågor måste drivas fram på politisk nivå för att det måste hända nåt. Det är väldigt mycket så att *vissa* frågor – ja, de bara kommer fram från olika håll i samhället och behöver inte.. de kommer upp ändå.. Men jämställdhet, ja.. [Utredaren]

Av utredarens inledande svar förstår jag att det blir problematiskt att formulera frågan på det sätt jag gjorde. Det blir en miss i kommunikationen då jag kanske ser på definitionen av ”politiskt fråga” på ett annorlunda sätt än någon som arbetar på ett politisk tjänstemannakansli. Jag formulerar snabbt om frågan till att handla om huruvida jämställdhet är en åsiktsfråga:

Jag måste tänka mer på det. Jag har inte funderat på om det är en politisk fråga. Allt kan vara en politisk fråga om man ska generalisera. Om det är en fråga som politiken måste ta hänsyn till? Då skulle jag säga ja, absolut. Men om det är en politisk fråga. Förstår du hur jag menar? [Utredaren]

Här bekräftar utredaren mina misstankar om miss i kommunikationen och gör en distinktion mellan definitionerna som kan talas om genom det som Mouffe kallar ”politik” och ”det politiska”. Med min fråga avser jag snarare ”det politiska” medan utredaren till en början tolkar mig som att fråga om ”politik”. När det gäller ”det politiska” så föreslår Utredaren att detta är en fråga jag borde ställa till politikerna:

Jag vet faktiskt inte vad jag ska svara på den frågan. Jag har inte jobbat så nära politiken. Jag kan väl säga vad jag tycker, men ja vet inte hur relevant det är. Det är en sak att säga vad jag tycker som person men vad jag säger som tjänsteman, utifrån ett lite mer bearbetat och arbetsrelaterat perspektiv. [Utredaren]

Som ovan i intervjusituationen kände jag att jag var ute på djupt vatten här. Jag ville inte gå in djupare om Utredaren betraktade detta som en personlig fråga. Jag kände mig också dåligt förberedd och tyckte att jag borde förstått i förväg att frågan skulle kunna missförstås och därför formulerat den annorlunda. Jag undviker därför av rädsla för missförstånd frågan i de två kommande intervjuerna. I intervjun med Scenkonstverksamheten, som är den sista

8 Under intervjun på kultursekretariatet lämnade Kulturtjänstemannen samtalet mot slutet för ett annat sammanträde. Det var då jag och Utredaren som fortsatte samtalet en stund till.

intervjun att genomföra, så har mitt självförtroende reparerats och jag ställer frågan igen, något omformulerad. Det personliga dyker då upp igen:

Johanna: Är jämställdhet en ideologisk fråga?

Scenkonst M: Det blir ju en personlig fråga.

Johanna: På vilket sätt?

Scenkonst M: Nä, men jag menar, ideologisk fråga för verksamheten eller för oss? (skratt) För det är ju olika saker. Ideologisk fråga för verksamheten – det kan vi inte svara på, för det är ju en lagfråga. Engagemanget är ju ideologiskt.

Scenkonst HR: Vi är ju engagerade ja, men sen väljer ju inte 100 procent att vara engagerade.

[...]

Scenkonst HR: Man skulle kunna kalla det gemensam samsyn. Det finns ju alltid ytterligheter, de som inte vill vara med. Men bara de anställda är med och beter sig rätt och gör det de ska. Men gemensam samsyn att det är viktigt med både jämställdhet och respekt och att man gör ett lika bra jobb oavsett vilket kön man har men också att man har ett bra tilltal till varandra. [...] Gemensam samsyn. Sen har var och en sin ideologi.

I både intervjun med Scenkonstverksamheten och med kultursekretariatets Utredare görs en skillnad mellan den personliga uppfattningen och verksamheten. Jag vill knyta tillbaka här till frågan om jämställdhet som administration. För Utredaren är ideologi och personlig uppfattning inte relevant, utan för att få veta om jämställdhet är en politisk fråga måste jag vända mig till politikerna. Jag vill då återigen lyfta Karin Engdahls uttalande om den könsneutrala formuleringen av könsrelaterat våld, som jag tolkar som att det ska vara underförstått i arbetet vem det är som drabbas och är offer i könsrelaterat våld. För vilka är det underförstått? På tjänstemannanivå blir jämställdhetsarbete en fråga om att hantera och verkställa politiska beslut, där det politiska lämnas utanför. Det blir en administration fränkopplad från politiska och ideologiska förståelser, något som ska hanteras rationellt. Jag ställer mig också frågande inför hur det underförstådda ska förflyttas från politikernivån till de som implementerar om det inte skrivs fram i det dokument som ska föra det politiska beslutet vidare till dem som ska verkställa och konkretisera frågan? Den politiska aspekten av jämställdhet lämnas till politikerna att definiera, jämställdhetsbegreppet är tomt och det är politikernas jobb att fylla det med innehåll. Något som inte görs då innehållet ska formuleras

könsneutralt, allmängiltigt och konfliktlöst. Istället blir det upp till varje medarbetare att fylla begreppet med innehåll, som på tjänstemannanivå inte kan vara för politiskt, för tjänstemännen arbetar inte med politik utan administration.

Konflikter är något jag i analysen förknippar med ideologi och det politiska och frågan jag ställer mig då är hur jämställdhet ska kunna formuleras i termer av konflikt om de som ska förverkliga politiken hanterar administration där det politiska städats bort. I den gemensamma samsynen som det talas om i intervjun med Scenkonstverksamheten heter det att de anställda ska bete sig rätt och göra det de ska, de ska ha en gemensam samsyn som är frikopplad från ideologi. Det får var och en ha för sig själv. Men som jag ser det *är* den gemensamma samsynen i Västra Götalandsregionen, i jämställdhetsdiskursen, i mångfaldsretoriken, på många sätt en syn med ideologiska förtecken: den nyliberala. I den nyliberala diskursen är jämställdhet något som ska kunna hanteras rationellt, något som måste uppnås för att alla ska kunna dra sitt strå till stacken för tillväxten. Men den ses inte som ideologi utan som gemensam samsyn, en norm så stark att den är det naturliga, det allmänt gällande. Den är hegemonisk.

För Chantal Mouffe är konflikt en strid mellan kollektiva identiteter i en pluralistisk demokrati där tydliga alternativ står mot varandra. När konsensus är vad politiken eftersträvar och antagonismen förnekas kan en agonism aldrig uppnås. Mouffe ser detta som den liberala rationalismens misstag, konflikter mellan meningar, mellan politiska motståndare, är inte ett hot mot demokratin, utan avgörande för dess existens. I Västra Götalandsregionen ser jag talet om mänskliga rättigheter och talet om jämställdhet som antidiskriminering som konsensuskapande. Jämställdhet blir något vi alla måste sträva efter för demokratins skull. Något vi alla vill ha, som gynnar alla och är fritt från konflikt. Att förneka eller motsätta sig detta blir att placera in sig på ”fel”-sidan av en rätt-fel-skala. En sida som ställer sig mot mänskliga rättigheter och för diskriminering. I mitt material skiljs dessa ut som enskilda fall där någon säger emot och ser sig som stående utanför samhällets normer, eller som sverigedemokrater. Att betrakta det politiska som en strid mellan kollektiva identiteter blir ett skapande av ett ”vi” och ett ”de”. Denna vi/dem-distinktion måste inte för den sakens skull ha formen av vän/fiende – en antagonistisk form, men Mouffe menar att vi också måste inse att relationen alltid *kan* ta denna form. Denna distinktion mellan ”vi” och ”de” är inte ett uttryck för fixerade essentiella identiteter, ett utpekande av ”de” är ett nödvändigt för ett etablerande av ett ”vi”. Sammansättningen av ”vi:et” beror på vilket typ av ”de” som utgör dess kontrast

(Mouffe 2008:26). Där vi/de tar formen vän/fiende kan inte ”fiendens” krav i en konflikt betraktas som legitima. Det är demokratins ”uppgift” att bevara den agonistiska formen, eller omvandla antagonism till agonism, att omvandla ”fienden” till en motståndare, vars krav kan ses som legitima och som tillhörande det politiska rummet. Motståndaridéerna som i framträder i min analys, som sverigedemokrater eller enskilda fall, kan inte påstå stå för krav som anses legitima. De är ett hot mot demokratin, mot den gemensamma samsynen, som genom utbildningsinsatser och genuskompetens ledarskap ska läras göra rätt.

Statsvetaren Maria Wentd Höjer (2002) utpekar ett antal kriterier i en politiserings- och avpolitiseringsprocess. För att en fråga ska vara politiserad måste den till att börja med artikuleras på den offentlig-politiska arenan, den blir då förhandlingsbar. Men i enlighet med kriterierna handlar det inte bara om *var* frågan formuleras utan också *hur*. En fråga, i det här fallet jämställdhet, kan i allra högsta grad vara satt på en politisk dagordning, vilket såväl CEMR-deklarationen som Västra Götalandsregionens handlingsplan för deklarationen är exempel på. Det är dock ingen garanti för att frågan i sig är politiserad. För att jämställdhet ska kunna anses vara politiserad i enlighet med kriterierna krävs det att frågan formuleras i termer av konflikt och skilda intressen. Frågan måste också behandlas utifrån kollektiva termer för att förstås som politiserad, vilket möjliggör kollektiva lösningar. Benämndets problem och den politiska paradoxen, där kvinnor har mindre makt på grund av att de är kvinnor, samtidigt som inte kön erkänns som politisk kategori, framträder på olika sätt i mitt material. Inom handlingsplanen exemplifieras det tydligast med det könsrelaterade våldet som genom att osynliggöra kön som politisk kategori osynliggör de maktrelationer som samtidigt beskrivs som orsak till våldet. Inom kulturområdet ser vi hur talet om kvinnliga aktörer ställs mot kvalitetsaspekten, där ett benämnde av kön blir en fråga om kvotering. Samtidigt befästes kvinnor i en underordnad position genom att stereotypisera kvinnor och tillskriva dem särskilda egenskaper.

Om konsensus ska kunna uppnås och bevaras går det inte att tala om jämställdhet utifrån termer av maktperspektiv och med en analys av samhället som har ideologiska förtecken. Istället blir jämställdhetsbegreppet inarbetat i vaga formuleringar som mänskliga rättigheter och vidgat deltagande där maktperspektivet inte talas om. Men på det sätt som jämställdhet i mitt material talas om som konsensus är också på många sätt en jämställdhet med ideologiska förtecken, den nyliberala. Där ses jämställdhet som ett medel för tillväxt, där kvinnor och män ska delta med sina särskilda erfarenheter och perspektiv för att dra gynna

tillväxten. Denna nyliberala diskurs är så naturaliserad och självklar att den inte ses som ideologi. Istället handlar det om rätt och fel. Men jämställdhetsarbete handlar inte om rätt. Det handlar inte om fel. Det handlar om makt.

Referenser

Den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå. 2006: Council of European Municipalities and Regions – Conseil des Communes et Régions d'Europe (CEMR-CCRE) Svensk översättning: SKL. Finns att ladda ner från Rättighetskommitténs hemsida: <http://www.vgregion.se/sv/Enheten-for-rattighetsfragor/Det-har-gor-vi/Jamstalldhet/> [senast hämtad 2014-04-30]

Handlingsplan för arbetet 2013-2015 med den europeiska deklarationen om jämställdhet mellan kvinnor och män på regional och kommunal nivå (CEMR-deklarationen) 2013: Västra Götalandsregionen, Rättighetskommittén. <http://www.vgregion.se/sv/Enheten-for-rattighetsfragor/Det-har-gor-vi/Jamstalldhet/> [senast hämtad 2014-04-30]

Vision Västra Götaland - det goda livet. 2005: Västra Götalandsregionen i samverkan med länens kommuner genom de fyra kommunförbunden.

Välfärd och utveckling. Västra Götalandsregionens budget 2014. Västra Götalandsregionen, Jämställdhet gör skillnad. Handlingsplan för jämställd regional tillväxt i Västra Götaland 2012-2014, 2012: Västra Götalandsregionen, Regionutvecklingsnämnden

Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014-2020. 2013: Västra Götalandsregionen

(O)jämn kultur? En kartläggning av jämställdheten i de uppdrag, projekt och stipendier som kulturnämnden beviljat medel 2008-2010. 2011: Västra Götalandsregionens kultursekretariat

Detaljbudget 2014, Västra Götalandsregionen, Kulturnämnden. KUN 2-2013

Litteratur

- Bacchi, Carol Lee. 1999: *Women, Policy and Politics. The Construction of Policy Problems*. London: Sage Publications
- 2009: *Analysing Policy. What's the problem represented to be?* Frencgs Forest: Pearson
- Bacchi, C. L. & J. Eveline 2010: *Mainstreaming politics: Gendering practices and feminist theory*. Adelaide: University of Adelaide Press. E-bok
- Bletsas, A & C. Beasley 2012: "Introduction" I: Blestas, A & C. Beasley (red), *Engaging with Carol Bacchi. Strategic interventions and exchange*. Adelaide: University of Adelaide Press. E-bok
- Brown, Wendy 2005: *Att vinna framtiden åter. Texter om makt och frihet i senmoderniteten*. Brännström, L., H. Gundenäs (red). Stockholm: Atlas
- Burcar, Veronika 2012: "Unga mäns brottsofferberättelser. 'Svenskar' och 'invandrare' som retoriska resurser" I: Gottzén, L., R. Jonsson (red) *Andra män. Maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Malmö: Gleerup Utbildning
- Butler, Judith 1990/1999/2007: *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion* Göteborg: Daidalos
- 2005: *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och Kultur
- Dahl, Ulrika 2005: "Scener ur ett äktenskap: Jämställdhet och heteronormativitet" I: Kulick, D (red) *Queersverige*. Stockholm: Natur och kultur
- de los Reyes, P., L. Martinsson 2005: "Olikhetens paradigm – och några följdfrågor" I: de los Reyes, P., L. Martinsson (red) *Olikhetens paradigm. Intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetsskapande*. Lund: Studentlitteratur
- Eduards, Maud 2007: *Kroppspolitik. Om moder Svea och andra kvinnor* Stockholm: Atlas Akademi
- Gottzén, Lucas 2012: "Att (inte) bli en kvinnomisshandlare" I: Gottzén, L., R. Jonsson (red) *Andra män. Maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Malmö: Gleerup Utbildning

- Gottzén, L., R. Jonsson 2012: "Goda män och Andra män" I: Gottzén, L., R. Jonsson (red) *Andra män. Maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Malmö: Gleerup Utbildning
- Hall, Stuart 1997a: "Introduction" I: Hall, S. (red): *Representation: Cultural representation and signifying practices*. Londond: Sage Publications
- 1997b: "The Work of Representation":I:Hall, S. (red): *Representation: Cultural representation and signifying practices*. Londond: Sage Publications
- 1997c: "The Spectacle of the 'Other'" I:Hall, S. (red): *Representation: Cultural representation and signifying practices*. Londond: Sage Publications
- Haraway, Donna 1991: "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privelege of Partial Perspective" I: Haraway, D: *Siminas, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Associations Books Ltd. Svensk översättning av Måns Wiberg 2008: "Situerade kunskaper: Vetenskapsfrågan inom feminismen och det partiska perspektivets privilegium" I: *Apor, Cyborger och kvinnor. Att återupppfinna naturen*. Stockholm: Symposion
- Hedlund, G., Montin, S. 2009: "Governance som interaktiv samhällsstyrning – gammalt eller nytt i forskning och politik?" I: Hedlund, G., Montin, S. (red): *Governance på svenska*. Stockholm: Santérus
- Hermele, Vanja. 2006A: *Teaterchef och "gate-keeper". Kanonisering genom begreppet kvalitet – en studie av två teatrars policy och praktik för jämställdhet, mångfald och kvalitet*. Magisteruppsats i genusvetenskap: Stockholms universitet
- 2006b: *Är kvalitet ett (köns)neutralt begrepp? Rapport från ett seminarium*. Bilaga I: SOU 2006:42 *Plats på scen*. Stockholm: Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet.
- 2009: *Konsten – så funkar det (inte)*. Stockholm: KRO/KIF
- 2010: "Jämställdhet. Myter om kvinnor" I: Nielsen, T., S. Nilsson (red) *Kultursverige 2040. Vad vi vet, vad vi tror, vad vi vill*. Stockholm: Volante
- Kantola, J., K. Nousiainen 2009: Institutionalising Intersectionality in Europe. *International Feminist Journal of Politics*. 11:4. 459-477

- Lenz Taguchi, Hillevi 2004: *In på bara benet. En introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS Förlag
- Lykke, Nina 2007: "Intersektionalitet på svenska" I: Axelsson, B, J. Fornäs (red) *Kulturstudier i Sverige* Lund: Studentlitteratur
- 2009: *Genusforskning- en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber
- Mark, Eva 2007: *Jämställdhetsarbetets teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur
- Martinsson, Lena 2006: *Jakten på konsensus. Intersektionalitet och marknadsekonomisk vardag*. Malmö: Liber
- Molina, Irene 2005: "Koloniala kartografier av nation och förort" I: de los Reyes, P., L. Martinsson (red) *Olikhetens paradigm. Intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetsskapande*. Lund: Studentlitteratur
- Mouffe, Chantal 2003: "Politik och passioner – demokratins hörnstenar" I: *Ord och bild: politik och passioner*. Nr 3
- 2005: *On the political*. London: Routledge
- 2008: *Om det politiska*. Hägersten: Tankekraft Förlag
- Pincus, Ingrid 1997: "Män som hindrar och män som främjar jämställdhetsarbete" i Jónasdóttir, Anna G., (red.), *Styrsystem och jämställdhet - institutioner i förändring och könsmaktens framtid*. SOU 1997:114
- 2002: *The Politics of Gender Equality Policy. A study of implementation and Non-implementation in Three Swedish Municipalities*. Örebro: Örebro Universitet
- Rosenberg, Tiina 2002: *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas
- Rönblom, M., C. Hudson 2007: Tillväxt revisited – röster om tillväxt och utveckling i Gnosjöregionen. *Kommunal ekonomi och politik*. 11:1 s. 37-58
- Rönblom, Malin 2008a: Vart tog politiken vägen? Om regionalpolitik, jämställdhet och statens förändrade former I: *Tidskrift för genusvetenskap* 1 s. 31-52
- 2008b "De-Politicising Gender? Constructions of Gender Equality in Swedish Regional Policy" I: Magnusson, E., M. Rönblom, H. Silius. *Critical Studies of*

Gender Equality. Nordic dislocations, dilemmas and contradictions. Halmstad:
Makadam

---- 2011: Vad är problemet? Konstruktioner av jämställdhet i svensk politik *Tidskrift för genusvetenskap*, 2-3: 35-55

Towns, A., E. Karlsson, J. Eyre 2014: The equality conundrum: Gender and nation in the ideology of the Sweden Democrats. *Party Politics* 20:2 s. 237-247

Wendt Höjer, M & C. Åse 1996: *Politikens paradoxer. En introduktion till feministisk politisk teori.* Bjärred: Academia Adacta

Wendt Höjer, Maria 2002: *Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin.* Malmö: Liber

Wittbom, Eva. 2009: *Att spränga normer. Om målstyrningsprocesser för jämställdhetsintegrering.* Stockholm: Stockholms Universitet

Wrangborg, Jenny 2010: *Kallskänken.* Stockholm: Kata förlag

Rapporter och riksdagstryck

SOU 2005:66 Jämställdhetspolitiska utredningen *Makt att forma samhället och sitt egna liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*

SOU 2006:42 Plats på scen. Stockholm: Kommittén för jämställdhet inom scenkonstområdet.

Boman, A, K. Sjöberg & L. Svensson 2013: *Från politik till praktik. Metaanalys av fyra satsningar på jämställdhetsintegrering.* Slutrapport: Apel Forskning och Utveckling

EIGE 2014: *Effectiveness of Institutional Mechanisms for the Advancement of Gender Equality. Review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States.* Rapport. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Kartläggning av jämställdhetsarbete i Sveriges kommuner (2012). Kort rapport från feministiskt initiativ

Otryckta källor och internetkällor

Buffy the vampire slayer 2002: "Lessons" [dvd] Whedon, Joss: Mutant Enemy Productions

Lyrstrand Larssen, Helle 2013: Nordisk jämställdhet har europeiserats. *Genusflödet*. 2013-09-18 <http://www.genus.se/Aktuellt/genusflodet/genusflodet-detalj/nordisk-jamstalldhetspolitik-har-europeiserats.cid1183111> (hämtad: 2014-03-21)

Västra Götalandsregionens Webb-tv, Regionfullmäktige sammanträde 2013-09-24
http://vgregion.media.fnf.nu/27/regionfullmaktige_24_september_2013 [hämtad 2014-04-08]

Årlig statistik om musik- och kulturskolor 2012. Sveriges Musik- och Kulturskoleråd, SmoK.
<http://www.smok.se/om-smok/statistik> [hämtad 2014-04-01]

Subsidiaritetsprincipen. *Nationalencyklopedin* <http://www.ne.se/subsidiaritetsprincipen>
[hämtad 2014-05-22]

EU-upplysningen sökord: Subsidiaritetsprincipen <http://www.eu-upplysningen.se> [hämtad: 2014-05-22]

Bilaga 1: Informationsbrev till intervjupersoner

Hej!

Tack för ditt deltagande i mitt examensarbete för masterexamen i genusvetenskap! I det här brevet kommer jag ge information om vad min studie handlar om och vad det innebär för dig att delta som intervjuperson. Ditt deltagande är frivilligt och du kan självklart när som helst välja att avbryta ditt deltagande.

Om studien

I min studie är jag intresserad av att följa talet om jämställdhet och jämställdhetsintegrering på flera nivåer, från CEMR-deklarationen, genom Västra Götalandsregionens Handlingsplan för arbetet med CEMR-deklarationen och Kulturnämnden ut till verksamheten som med hjälp av mål- och uppdragsformuleringar ska konkretisera jämställdhet i sin verksamhet. Jag vill vara tydlig med att min studie inte handlar om att se hur jämställt det är eller inte är utan jag intresserar mig för vad som händer med begreppet jämställdhet på resan från deklaration till verksamhet.

Vad det innebär för dig att delta

Du kommer under studien vara anonym. Det innebär att jag kommer avidentifiera all information som har med ditt namn att göra. Jag vill dock betona att om du är ensam på din arbetsplats med dina specifika arbetsuppgifter kan det vara möjligt att ta reda på vem du är, men jag kommer alltid värdera anonymiteten högst och vid eventuellt känsliga citat kommer du ha möjlighet att granska innehållet innan det publiceras.

Med din tillåtelse spelar jag gärna in samtalet. Det underlättar både bearbetningen av informationen jag får och skapar ett trevligare samtalsklimat då jag kan koncentrera mig på samtalet istället för att anteckna. Jag kommer sedan transkribera inspelningen och välja ut citat som är relevant för min studie. Inspelelingen och information som kan identifiera dig som person kommer inte lämna mina händer.

Om du har frågor kan du kontakta mig eller min handledare

Med vänlig hälsning

Johanna Risberg

Handledare

Kajsa Widegren

Politiska grupper på både höger- och vänsterkanten runt om i Europa har enats kring den Europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå, och undertecknat dess krav. Så också i Västra Götalandsregionen. Alla tycks vara överens om att jämställdhet är något bra, något eftersträvarsvärt, något vi alla vill ha. Men vad är denna jämställdhet som alla enas kring? Och vad händer med begreppet jämställdhet då det ska omvandlas från de administrativa dokumenten till praktiskt verksamhet?